

224

F 22

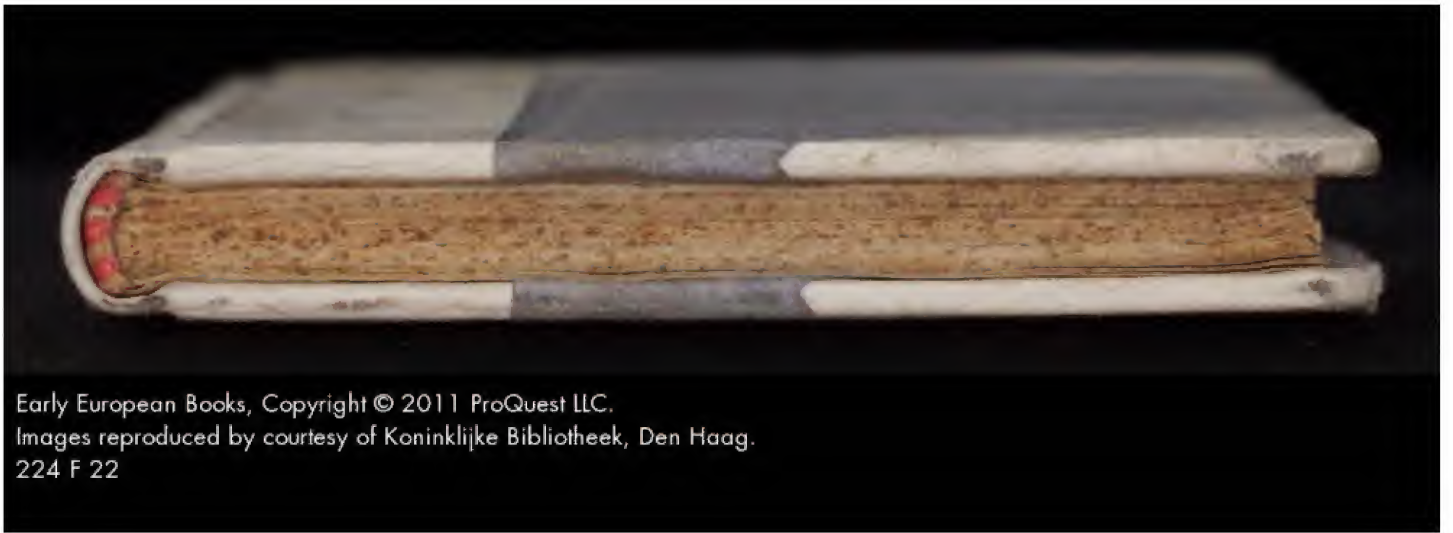

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22

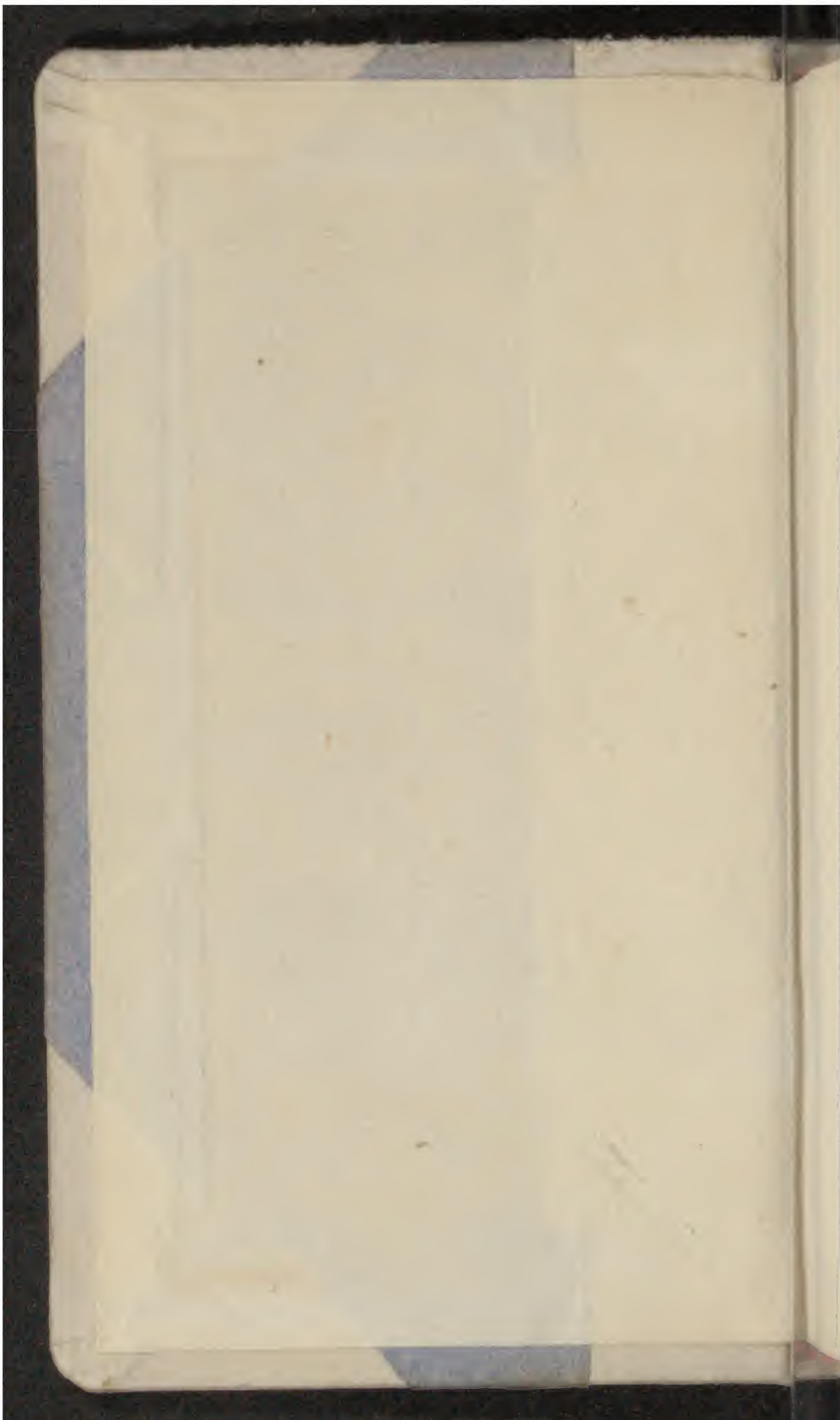
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22

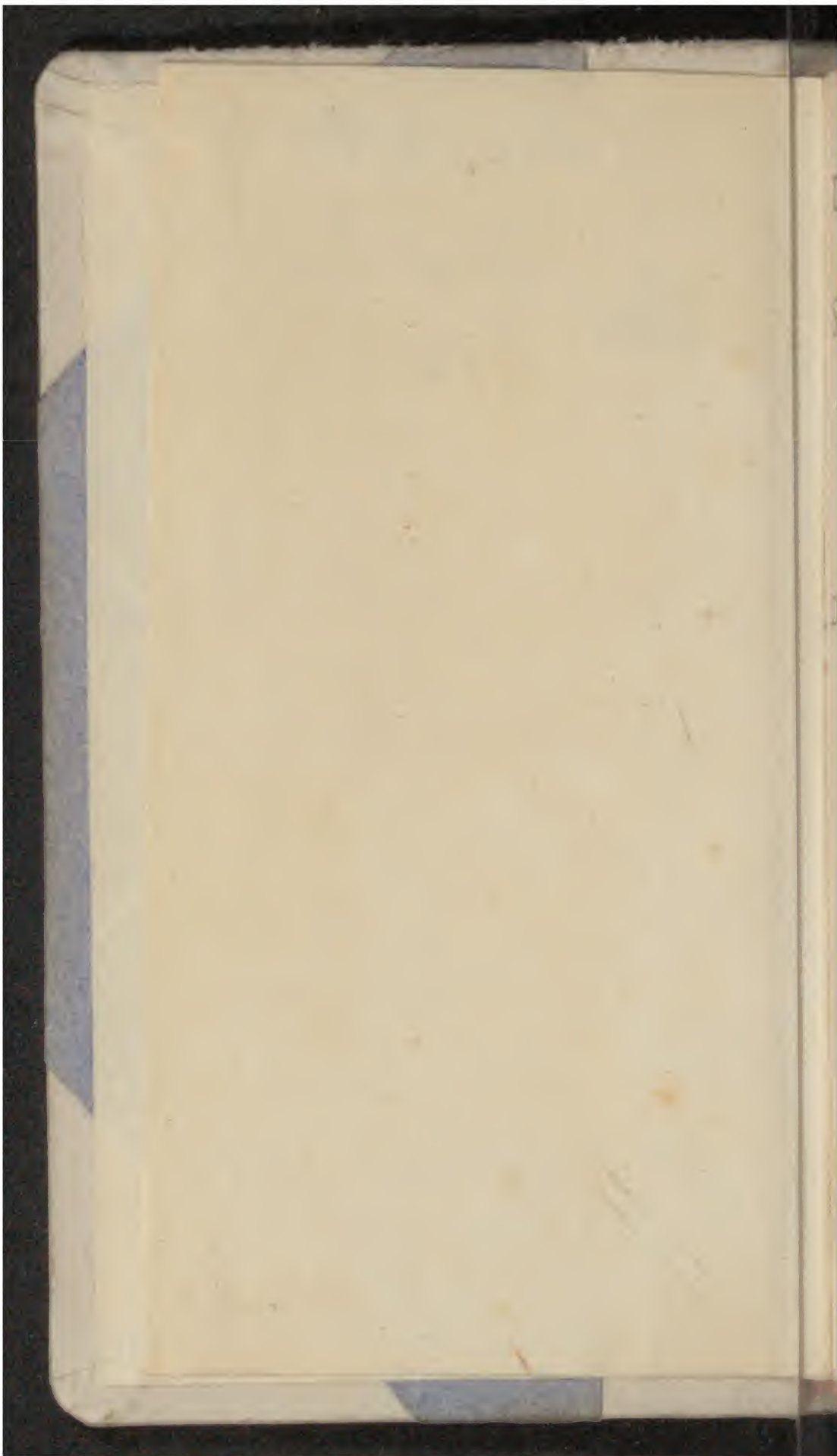

~~Shew. C. 98~~

RW

224

F22

FASCICULUS
Disputationum Theologicarum
DE
SOCINIANISMO.

*Quibus istius Religionis fucus detegitur,
μυθοδεία τ̄ πλάγως ostenditur & idea
Theologiæ hujus breviter adumbratur*

Authore & Præfide,

Reverendo, Clarissimo, Doctissimoque Viro,

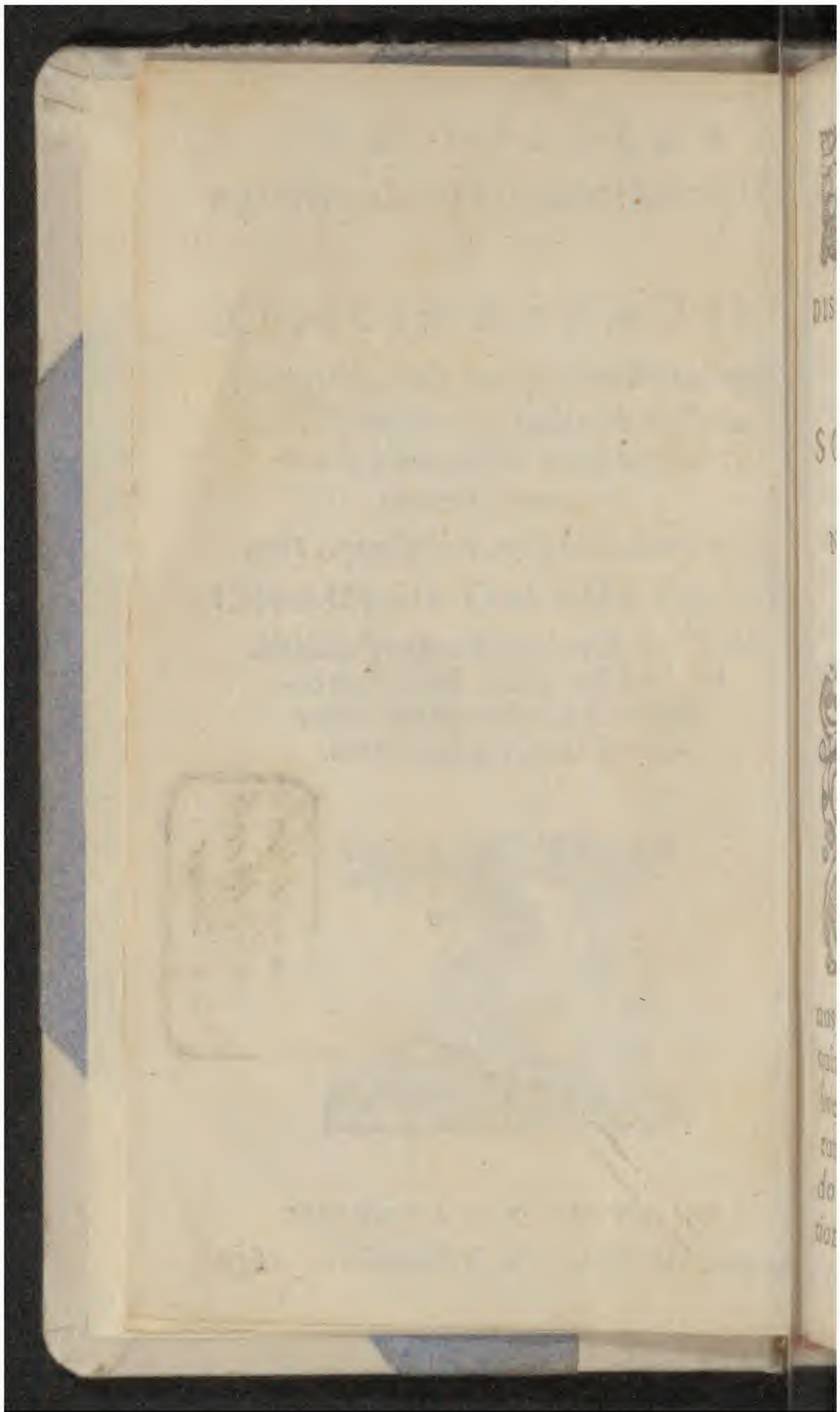
D. ABRAHAMO HEIDANO

SS. Theol. Doct. ejusdemque Facultatis
in Almâ Bat. Acad. Professore or-
dinario, Ecclesiæque Dei Pastore
disertissimo, vigilantissimo.

Handwritten text in a rectangular box, likely a library stamp or note.

LUGDUNI BATAVORUM
Apud HENRICUM VERBIEST, 1659

DISPUTATIO THEOLOGICA,

PRIMA.

DE

SOCINIANISMO

Respondente

NICOLAO MASSIS, D. F. Graviense,

THESIS I.

Apienter Apo-
stolus, I Cor. II.
19. Oportet hæ-
reses inter vos es-
se, ut qui proba-
ti sunt, manifesti
fiant inter vos.

Ut non mirari
nos oporteat super hæreses istas: sive
quia sunt; futura enim prænunciantur:
sive quia fidem quorundam subver-
runt; ad hoc enim sunt, ut fides haben-
do tentationem, habeat etiam proba-
tionem. Cum enim quid sortitum est,

A 2

omni-

omnimodo sit, causam accipit ob quam sit, & hæc vim consequitur per quam sit, ne esse non possit. Est enim hæresis quoque ex earum rerum genere, quæ dum sunt, habent posse, & dum possunt, habent esse. *Tertull. de præscript. Hæret. c. 1.*

2. Tanti vero est apud Deum probatos agnosci filios ejus, ut melius sit illos per hæreses explorari, quam has omnino non esse. Sic enim datur illis, dum per ambigua & dubia sunt eludati, *sibi occurrere in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, εἰς μέτρον ἡλικίας τῆ πατρῴμαλθ τῆ χειρῆ.* Ut ne sint amplius, *νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι ἢ ἀειφερόμενοι παντὶ ἀέμῳ τῆ διδασκαλίας ἐν τῇ κυβείᾳ τῶ ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ, πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆ πλάνης.* Eph. 4. 13. 14.

3. Sunt autem Hæreses, desinitore Tertulliano, nihil aliud, quam doctrinæ hominum & demoniorum, prurientibus auribus nata de ingenio sapientis secularis. Quæ affectatrix & interpolatrix veritatis, & ipsa quoque in suas hæreses

fes multipartita varietate sectarum invicem repugnantium scissa, temeraria interpretis est divinæ naturæ & dispositionis. Unde & pleræque hæreses à Philosophia subornantur. Quod optime observans *Apostolus*, nominatim Philosophiam contestatur caveri oportere, scribens ad *Colossenses* cap. 2.

8. βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοξιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ στιχεῖα τῶν λόγων, καὶ ἐκ τῶν χειρῶν.

4. Quo loco *Apostolus* omnium falsarum religionum formas ad tres species revocat. Prima est, quæ ex speculationibus curiosis, & tamen reconditæ cujusdam sapientiæ speciem, habentibus, oritur: cujusmodi est ἀγλαλαγεία, ex *Trismegisti*, *Platonis*, *Plotini*, *Porphyrii*, *Jamblichi*, & similiarum commentis extracta, ad quod etiam genus referenda est maxima Scholasticæ matæologix pars, quæ Evangelium cum plurimis *Aristotelis*, *Averrois* & similiarum placitis permiscet. Alteram vocat

Apostolus traditionem hominum, quæ tota est humanæ vanitatis partus, tota videlicet inanis ac manifeste superstitiosa, sita in rebus externis, & plerumque etiam aperte stultis ac ineptis, solanitens consuetudine, & fictis Enthufiasmis, accedente postea Dæmonum efficacia: cujusmodi est fere totus Papisticus cultus, ac præsertim Monastica illa perfectio, quam vocant. Tertia species tum erat illorum, qui Judaïsmum (quem vocat Apostolus Elementa mundi, i. Mosaicos ritus) cum Christianismo temperabant, à quibus etiam orta est magna ceremoniarum Papisticarum pars; veteribus Episcopis ista Pauli verba non satis attentè considerantibus. Ut verè *Beza* in hunc locum.

5. Harum hæresium sæcundus omni tempore fuit proventus, & qui rem Christianam ab incunabulis suis afflixit, & ne incrementa caperet, impediit. Maxime vero in initiis nascentis Ecclesiæ, oppugnata fuit Christi
tum

tum divinitas ab *Ebione*, *Cerintho*, & postea ab *Ario*, *Samosateno*, *Photino*, &c. tum humanitas ab *Apollinari*, *Nestorio*, *Eutychete*, & primarius fidei articulus quassatus & concussus fuit. Postea à capite ad corpus opus ductum est à *Pelagio*, qui incorruptas homini vires etiam post lapsum astruens, & liberi arbitrii usum integrum concedens, innatam superbiam valde adauxit, & communem errorem convertit in peculiarem hæresim. Quæ naturæ patrociniū suum commodans, tantum gratiæ detrahit, quantum naturæ tribuit.

6. Ab illo tempore adulteratus Christianismus, in Ethnicismum vel Judaismum transit: vel ad summum non nisi Semi-Christianismi formam retinuit. Unde paulatim nihil sani in toto corpore remansit: atque ita ortum habuit Anti-Christianismus, qui ex Ethnicismo & Judaismo conflatus nihil aliud est, quam informe chaos, & *diversum panthera genus confusa camelo.*

7. Ita afflictâ Ecclesiâ, cum non aliud remedium superesset, quam reformatio ejus in capite & membris: quo tam laudabile opus interturbaretur, Satanæ astus fuit, primo ne serio id tentaretur operam dare. Cui rei conatus illorum valde profuit, qui pio affectu secessionem ab Ecclesia horrentes, inutilibus & nil profuturis remediis rem agendam consulebant, quo schisma, quod inde oriturum providebant, præverterent.

8. Sed cum malum hoc pacto sanari non posset, multo minus tolli, & jugi intolerandi impatiens esset populus Christianus, & veritatis Evangelicæ lux oriens tenebris misceri amplius renueret, & jam tempus appeteret, quo retegere debebat filius perditionis, atque ita Reformatio Ecclesiæ, qualis fieri inter tot impedimenta poterat, differri amplius non posset: Majori molimine id egit Diabolus, ut vel nascens Evangelium in herba opprimeret, excitatis contra ejus auctores & professores sævissimis

vissimis persecutionibus: vel, cum haec non succederet, reformationem ipsam convelleret, adeoque suspectam & inutilem redderet.

9. Quod miro artificio procuravit. Statim enim in initio reformationis fanaticum genus hominum exortum, qui libertatis dulci nomine inescati, omne obedientiae jugum excusserunt, legum & Magistratus omnem reverentiam sustulerunt, & libertatem quam Evangelium docet in licentiam carnis verterunt, & spirituale Christi regnum, quasi hoc ipso oppositum regnis & Monarchiis mundi, in everisionem omnis temporalis Dominatus extulerunt. Quo non tantum ingens rerum perturbatio, & magna scandalorum seges exorta, sed & profectus Evangelii intercisus, cum Evangelio imputarentur illae turbæ, quæ illi evertendo & corrumpendo tantam comparatae erant.

10. Non hic stetit impetus. Licet enim Papatus reformationem necessa-

riam judicarent, quotquot ex Scripturis de iis rebus pronunciandum censebant: Alii tamen hic in excessu peccatum à primis reformatoribus mürmurabant: & simul cum erroribus & ritibus rejectis, multa nigro theta in Ecclesia Romana notata, quæ conservari, aut saltem tolerari consultius fuisset, vel saltem non statim damnari expedisset. Qua in re *Erasmi & Cassandri* potissimum labor versatus est, qui dum leviora quædam reformari optant, præcipuos Ecclesiæ Rom: nævos dissimulant aut transiliunt. Unde & factum ut in quibusdam Ecclesiis, ut in Anglicana præsertim patet, non simul cum reformatione doctrinæ, ordo immutatus sit, sed Hierarchia & Episcopatus, qualis in Papatu ex parte cernitur, retenta sint.

I I. Alii hic defectum causari, & multo plura exturbari debuisse, quam factum sit. Quod eo usque extendunt quidam, ut Trinitatis mysterium, ceu Anti-Christianum dogma de gradu de.

du dejici, similiter Pædobaptismum ex Ecclesia eliminari, ceu Anti-Christi characterem, voluerint, &c.

I 2. Quin eo profecit quorundam *αὐθαδέια*, ut reformationem eo nomine fuggillare ausi sint, quod non qua parte fieri illam oportuit, tentata sit. Cum quidam non illam tantopere circa fidem, quæ illis non magnopere necessaria visa est, quam circa charitatem occupari debuisse putarint. Unde monstrosi illi pattus *Davidis Georgii*, & *Henrici Nicolai*, *Patris*, ut vulgo celebratur, *domus charitatis*, qui dum charitatem tantopere commendant, circa fidem *ἰσχυροῦσιν*.

I 3. Tandem oculatior, ut sibi quidem visus est, his omnibus *Lælius Socius Senensis*, *Patruus Fausti Socini*, cum præter pauca quædam, ea videlicet, quæ ad salutem prorsus sunt necessaria, nihil fere in Ecclesiis, quæ Romanum Anti-Christum execrantur, post tantas tamque diuturnas tenebras, suæ pristinæ claritatè restitutum videret, (uti de eo testatur

Faustus Socinus, in priore fragmento duorum scriptorum, pag. 5.) majus scilicet opus moliri annisus est, quod postea ex mente ejus, vestigiis ejus insistens Faustus, perfecit, & novam quandam reformationem Orbi propinavit, & universam Theologiam, nova inducta forma, innovavit.

I 4. *Quam his Encomiis exornat: Eques quidam Polonus in dissert, quam F. Socini operibus præmitti voluit: quod per eam stratum atque expeditam habeamus viam ad supremam beatitudinem (quæ est Sociniana Christianæ Religionis $\omega\epsilon\iota\phi\epsilon\sigma\tau\iota\varsigma$) quam per plura annorum millia ante adventum Christi humanum genus semper desiderarit, semper ignorarit, quam ipsi Mosaicæ legis cultores pertenni aliquando suspitione odorati nunquam apertè deprehendere potuerint, quam denique à Christo Apostolis patefactam, mox succrescentium errorum spinis obsitam, atque dira obruente caligine abditam, rursus exacto fabularum senticeto, ac reddita veritatis luce*
beni-

benignissimus Deus (opera scil. & ministerio F. Socini) detexerit atque restituerit.

I 5. Hic pes figendus, ut ideam quandam Theologiæ Socianæ efformemus. Primo, cum nec in Papismo extaret illa via qua ad immortalitatem perveniri potest: neque ab iis, qui reformationem Papatus aggressi sunt, illa animadversa sit aut detecta; Quid aliud restabat quam ut illam à *Lelio & Fausto* doceretur mundus? Qui scilicet illud, in quo omnes hætenus cæcutierunt, in luce posuerunt. Periclitabatur nimirum de salute sua populus Christianus, nisi *Socinus* hic suppetias tulisset. Quis tantum bonum Senis expectasset?

I 6. Namque illa revelatio, qua tam expedita via ad supremam beatitudinem monstratur, quamque per tot annorum millia ante adventum Christi genus humanum semper desideravit, semper ignoravit, quæque maximam partem populi Dei sub lege latuit; vel
est

est illa via, sine cujus cognitione nemo salutis compos evadere queat: vel etiam sine ejus exerta cognitione constat salus, & alia via ad immortalitatem perveniri potest. Si primum dicatur magna invidia creatur φιλαθρώ-
 τω Deo, qui tantum sapientiæ thesaurum, tot secula genus humanum vel celaverit, vel ita involverit, ut ne quidem ab iis quibus revelatus fuit, unquam aperte deprehendi potuerit. Ut certe nullum admodum vel exiguum oporteat esse τὸ σκῆμα ἰλλοῦδ Judæi & circumcisionis, quod ceu primarium illis tribuitur ὅτι ἐπισημασθῆναι τὰ λόγια Ἰ
 δεῖ. Rom. 3. 1. 2. & 9. vide & Deut. 4. 6. 7. 8. & Pl. 147. 19. 20. Quid interea tot gentium myriadibus factum: an illæ omnes destitutæ hac salutari via, de salute periclitatæ sunt? Et cum illius revelatio soli Socino vendicatur, quid? An ergo extra Socinianismum nulla spes salutis? Beatum ergo oportet esse illum Poloniæ angulum, cui tanta repente lux oborta est.

16. Quin

I 7. Quin & clarius multo & expeditius hanc viam à *Socino* propositam, quam à Christo & Apostolis unquam patefacta fuit, inde liquet, quod eam è scriptis Apostolicis nunquam quis eruat, nisi *Socini* præjudiciis mentem imbutam afferat. Neque viam hanc assequi possit, nisi in aliud Evangelium transferri se patiatur. Quod inde etiam patet quod lux hæc à Christo & Apostolis excitata, tam repente & mox evanuerit, neque nisi *Socini* opera post tot secula reducta sit, & humano generi donata. Ut videatur major Mose, Christo & Apostolis doctor *Socinus* mundo affulsisse.

I 8. Quod si hæc via talis est, ut sine ejus explicita cognitione tamen homini salus constare possit: profecto quid opus est eam tam grandibus verbis exornare? Aut quid omnino opus fuit *Socino*? Nisi forte in eo consistat ejus nova revelatio, quod faciliorem & expeditiorem salutis conficiendæ methodum attulerit, qua viam ante fa-
lebrosam

lebrofam & horridam nobis compla-
naverit, ut per illam incedentes tutius
& citius & facilius ad metam æternæ
salutis perveniamus. Qua in re an illi
fides adhibenda sit, antea dispicien-
dum foret. Et tamen nisi hanc illi viæ
prærogativam asserat, quid propius est,
quam ut inter humani ingenii curiosi-
tates censeatur quæ magis *logomachias*
gignat, quam ædificationem Dei?

19. Sed quo hujus, ut sibi quidem
videtur, Prophetæ novam revelatio-
nem, qua instar novi *Muhammedis* orbi
novus doctor apparuit, rectius perci-
piamus, utile erit institutum ejus, &
scopum, quem sibi præstruxit, sub in-
cudem revocare: ut inde velut in ta-
bella ob oculos cerni possit hujus
Theologiæ quidam typus & idea, &
qua *μυθοδεία* & *πλάτυς* progressus fecerit.

20. Ut enim *ἡ ἐρώγη* illa & *ματαιό-
τητες*, ut *Petrus* illa insignit 2 Pet. 2.
v. 18. omittamus, quid quæso hæc
nova Theologia præ cæteris affert, quo
caput extollat, & omnes prægravet?

Sanc

Sane si in intima ejus inspiciamus, illamque, ut oportet, evisceremus, statim apparebit cuivis qui præjudiciis occæcatus non est, aliud eam nihil esse, quam rationis summæ lusum, natum de ingenio sapientiæ secularis, & Theologiæ naturalis emendatiorem typum. Mysteriorum pietatis emasculatiorem, & Christianismi infelix struprum: quæ in summa aliud nil contineat præter Ethicam Christianam, eamque valde informem. Cujus τὸ τί ἦν εἶναι non constituat Christus, utpote qui salutis & immortalitatis hujus non sit autor & acquisite, sed tantum confirmator & Exemplum, cum sine illo & per alium omnia quæ ad salutem faciunt, procurari potuerint. Imo si propius eam intueamur, patebit aliud nihil esse, quam Paganismum, Judaismum, Turcismum, tectorio Christianismi obductum, & ita comparatum, ut omnium hæresium & sectarum possit esse receptaculum, & in quam omnes sectæ, reventis erroribus suis, conspirare possint,

fiat, & coire. Ac in eo singulariter
conspicabilem, quod nova & inaudi-
ta hæcenus scripturam interpretandi
methodo, verum ejus sensum elidat &
perimat, dum quæ in ea continentur
ita extenuat ut simul abscondat, &
quæ non habet, miris fidiculis ex ea
exprimat & eliciat. Quod vere est
τὸ κρείττονα λόγον ἢ τῷ ποιῆν, ἢ τὸν ἢ τῷ
κρείττονα.

21. Ex qua Theologiæ hujus ἑπο-
πώσῃ obiter constat, anguste nimis &
tenuiter de illa judicasse, qui Photi-
nianismi limitibus illam circumscri-
bunt, quasi nihil aliud sit, quam inter-
polatus Photianismus. Est enim ille e-
xigua tantum vestis hujus lacinia, in il-
lum tantum finem à Socino ascitus, ut
Monarchiam Dei astruendo, viam sibi
sterneret ad conciliandas sibi omnes
sectas, quæ Trinitatem contra reforma-
tos abhorrent, & ut Ethnicis, Judæis,
& Muhammedanis aditum pararet ad
amplectendam religionem Christia-
nam, quam non nisi meliore sui parte
castra-

astratam gratam illis fore sibi persuasit. Sed revera nihil aliud sibi voluit, quam novam & à se excogitatam immortalitatis viam pandere, eamque mortalium generi præ ceteris commendare. Quæ ut à nullo mortalium repudiari posset, & omnibus in universum quocunque errore & hæresi infectis esset accommodata, ut placere posset, necesse habuit, vel ipse se in errorum istorum laqueos induere, vel saltem eos in aliis tolerare, & in omnibus tolerabiles sciscerò.

22. Ut hinc sequatur, religionem Christianam statim ab excessu Apostolorum ingentem veritatis Eclipsin passam, quæ usque ad *Socini* tempora duraverit: ita ut viâ salutis ignoratâ, sicut populus sic sacerdos cimmeriis tenebris immerfus jacuerit, quas ante hujus Prophetæ adventum superare non potuerit. Quinimo omnes Ecclesiæ Patres vero scripturæ intellectu destitutos, miserandum in morem ad unum omnes delirasse, & instar vespertilionum

num ad lucem solis cæcutiisse. Ut, verbi gratia, ante *Lælium* mundo ostensum, nemo, quis primi capituli Evangelii Johannis sensus esset, deprehendere potuerit. Quasi præcipuum illud sit Christianismi sphalma, quod nimium Christo tribuat, & in illo omnes spes suas sibi reponat. Ut si aliquam viguisse intermedio illo tempore religionis intelligentiam verum sit, necesse sit puriorem illam repertam inter Ethnicos, Judæos & Muhammedanos, quam inter Christianos: qui saltem rectius de Deo senserint, & melius naturæ lumine usi sint, & veriores de Dei cultu sententias foverint, quam ipsi Christiani. Ut aut valde felicem hunc doctorem esse oportuerit, cui talis præ aliis revelatio contigit, aut certe, quod propius est vero, impostorem, omnium qui in seducendo mundo operam tribuerint, maximum.

23. Restabat, ut per singula iremus, & illa suis momentis expendere-
mus: sed quia in nimis magnam illa
molem

Ut nolem excrescerent, malumus illa sequentibus diatribis reservare.

DISPUTATIO THEOLOGICA,
SECUNDA.

DE

SOCINIANISMO,

Respondente

SERVATIO HENRICI Medioburg. zel.

THESIS. I.

NON potuit tanta immutatio doctrinæ in religionem Christianam inveni, quâ tota ejus facies inverteretur, sine novorum principiorum subtractione. Quia enim nova via salutis, quæ hætenus mortales laqueavit, ostentatur, novam quoque indagandæ ejus rationem & methodum præscribi oportuit.

2. Cum enim duplex sit perveniendi ad veritatem via; una per fidem, quæ solo verbo innititur, alia per rationem: unice id cavendum in rebus

rebus divinis, & quæ sola revelatione innotescunt, ne fidei contemntes initium, immaturo & perverso rationis amore fallamur: ut ne in illorum hominum vanitatem incidamus, qui nimis in hæc corporalia progressi atque lapsi, nihil aliud putant esse, quam quod istis quinque notissimis nunciis corporis sentiunt: & quas ab his plagas atque imagines acceperunt, eas secum volvunt, etiam cum conantur recedere à sensibus: & ex earum mortifera & fallacissima regula, ineffabilia veritatis penetralia rectissime metiri se putant, ut recte *Aug. de utilitate credendi cap. 1.*

3. Neve etiam quæ natura humani ingenii, & diligentia vivacitate, vel artis adjutorio percepimus, ad res incorporeas & spiritales transferre conemur, ut secundum illas has metiamur aut concipiamus, neve etiam universam naturam conantes transcendere, præsumptiones opinionum nostrarum audacius affirmando, Deo impu-
temus,

temus, atque ita nobis intercludamus intelligentiæ vias.

4. Cum enim fidei sit rationi præscribere, & id facere, ut ne sit opus ratione: in contrarium evenit, ut ratio præscribat fidei, & fidem de loco moveat. Cum rationis sit, etiam nulla ratione reddita Deo credere. Cui si credas, cur ergo rationem requiris, quæ efficere possit ut non credas. Sin rationem requiris, & quærendum putas, ergo non credis: ideo enim quæris, ut sequaris cum inveneris.

5. Ut certe ratione sua abuti convincantur, quicumque hac in parte nimis rationales videri volunt. Qua in re jure merito litem intentamus Socino & sectariis ejus, qui principium Religionis & Theologiæ rationem constituentem, & scripturæ eam præponentes, non nisi in hujus dedecus & depressionem, illam tantopere extollere & exornare comperiuntur.

6. Licet enim quandoque videri nolint rationi humanæ nimium tribuere,

buere, quod veræ voces etiam quandoque ab invitis pectoribus erumpant: tamen cum rem ipsam sine ambagibus eloquuntur, & domesticum sensum produnt, ita instituunt: *Id nullo modo verum esse posse, cui ratio prorsus, communisque sensus repugnet: adeo ut si id scriptura asserat, non tamen credendum sit, quod ratio contra militet. Iude nati hi Socini floſculi, libello de officio hominis Christiani, pag. 33. Dogma de Trinitate ob id rejicitur, quoniam cum ipso sensu communi manifeste pugnat.*

“ 7. Idque eo usque extendit Socinus lib. de Servatore parte III.
 “ c. 6. ut his verbis loqui non crubescat: Ego quidem etiamsi non semel,
 “ sed sæpe id in S. monumentis scriptum extaret (nim. Christum pro peccatis nostris Deo satisfacisse)
 “ non idcirco tamen ita rem prorsus se habere crederem, ut vos opinamini.
 “ Cum ea quæ fieri non posse aperte constat, divinis etiam oraculis ea fuisse

“fuisse in speciem diserte attestanti-
“bus, nequaquam admittantur, & id-
“circo sacra verba in alium sensum
“quam ipsa sonant per inusitados e-
“tiam tropos quandoque explican-
“tur. Et *parte III. c. 4.* rejecta gene-
“rali ista probandi ratione, qua scil-
“eum, qui dixit, ejusmodi esse appareat,
“ut nulla in re mentiri possit; singula-
“rem hanc requirit, qua id nominatim,
“quod comprobandum est, per cau-
“sas aut effecta propria ita se habere
“demonstret, adeo ut non modo quia
“Deum dixisse appareat, id verum esse
“constet: sed etiam quia verum esse
“appareat, id Deum dixisse, nobis,
“sicut facere jubemur, certo persua-
“deamus.

8. Quibus succinit *Smalcius*, ita
loquens *Homilia 8. in c. I. Johannis*
“Quod credimus, etiamsi non semel
“atque iterum, sed satis crebro & di-
“fertissime scriptum extaret Deum ef-
“se hominem factum, multo satius
“esse, quia hæc res sit absurda, & sa-
B næ ra-

“næ rationi planè contraria, & in Deū
“blasphema, modum aliquem dicendi
“comminisci, quo ista de Deo dici pos-
“sint, quam ista simpliciter ita ut verba
“sonant, intelligere: & ita sanctissimam
“Jesu Christi religionem pro turpissi-
“ma omnibus ridendam exponere.

9. Ex quibus haud obscure hic pro-
cessus Theologiæ Socinianæ longe
perverissimus colligitur: Eos id solum
quod verum appareat Rationi & per
causas & effecta propria ita se habere
demonstrari possit, credere, Deum ip-
sum dixisse, & in verbo revelasse. Quæ
verò rationi non apparent vera esse,
neque per causas & effecta propria ita
se habere demonstrari possunt, etiamsi
Deum ipsum dixisse appareat, nondum
fatis vera existimare: imo vero si fieri
non posse aperte rationi humanæ con-
stet, ea, utut sæpe in S. Literis scripta
extēt, & facta fuisse diserte perhibe an-
tur, ac ubique clarissimis verbis testata
reperiantur, nequaquam admittenda
vel credenda, sed potius in alium sen-
sum,

sua, etiam per inusitados tropos inflectenda esse statuere. Quod certo nihil aliud est, quam rationem scripturæ præferre, & sensum revelationi præponere & opponere, & verbo Dei vim facere, & sensum ejus, qui per verba ad animos nostros venit, vero suo intellectu spoliare, ut quod dicitur, quasi non dictum habeatur, & quod non dicitur, illi affingatur.

10. Idque ipsa praxis illorum hominum ob oculos ponit. Cur enim Trinitatis mysterium illis negatur, incarnatio & *ἐνανθρώπισις τῆς λόγῃ* ridetur, satisfactio Christi pro peccatis exploditur, Justificatio ex fide exhibitur, & reliqua pietatis mysteria & arcana proscribuntur? nisi quia hæc ut ex scripturis intelliguntur, & verbis Scripturæ traduntur, cum ratione sua conciliare non possunt: & malunt rationi suæ adherere, quam verbis Dei.

11. Hinc est, quod tam novas, inauditas, peregrinas & absonas interpretationes comminiscantur, quas po-

stea verbo Dei imputant: uti nominatim est illa celebris *icap. I. Euang. Joh.* depravatio à *Lælio Socino* primitus, uti ipse gloriatur excogitata: quæ sicuti nulli retro Patrum in mentem venit, & tot secula omnibus fidelibus ignota fuit, ita à nullo effingi potuit, nisi qui Trinitatem personarum in una essentia, & Deitatem Christi & Spiritus negare sibi propositum habuit. Ut nisi felix *Lælii* ingenium hic succurrisset erranti Mundo, decantatus hic locus, & Christianorum omnium omni tempore ore tritus, omnibus lectus, sed nulli omnino intellectus, perpetuis tenebris damnatus nulli usui fuisset. Quid quæso est, Scripturæ nasum cereum affingere, quod tantopere in Pontificiis damnamus, si hoc non est?

12. Ita si argumenta ejus, quibus Trinitatem, Incarnationem & satisfactionem oppugnat, recto oculo inspicias, comperies eorum pleraque aut certe præcipua nihil aliud esse, quam cæcæ rationis *βανχδ' μωτα* quibus fere
dicis

dicis gratia tantum substruuntur aliquot è scripturis petita testimonia, ut glaucoma òbjiciat imperitoribus; quorum sensum ad rationis normam exacta, ita pervertit, ut ne id importent quod argumenta ista prorsus refellere creduntur.

13. Et vero si effata philosophica, & principia rationis quibus nititur, bene libres & pensites: non illa ex veris Philosophiæ fundamentis eruta, sed vel in ipsius cerebro enata, ab ipsoque primitus excogitata: vel ut vera sint, tamen male applicata & violente detorta comperies. Talia denique in quibus à genuina & nativa verborum significatione recedentes, illegitime à posse ad esse procedunt: & ex uno vel altero exemplo male abstracto universales fabricant regulas: quibus deinde præconcepta sua præjudicia inædificant.

14. Quid hoc aliud est, quam in hisce tenebris spiritualibus sibi *de suo accendere lumen, & se malleolis proprii ignis*

*circumcingere: ut postea in focum ignis quem de se succenderunt, eant, & propriis scintillis pereant. uti de istis rationalibus loquitur Proph. Esa. 50. 11. illa enim est justa hujus peccati *avliudia*, ut contemptum Prophetarum sequatur nudatio, Prov. 29. 18. & qui ad legem & testimonium non properat, neque fecerit secundum verbum illud, non oriatur ei lux matutina. Esa. 8. 20.*

15. Etenim prærogativa Dei, cum totum hominem complectitur, non minus rationem, quam voluntatem ejus circumscribit: ut homo in universum se abneget & accedat Deo. Quare sicut legi divinæ obedire tenemur, licet reluctetur voluntas, ita & verbo Dei fidem habere, licet repugnet ratio. Cum si ea duntaxat credimus, quæ sunt rationi nostræ consentanea, rebus assentiamur, non auctori. Quod etiam suspectæ fidei testibus præstare solemus. Unde quanto mysterium aliquod divinum, magis fuerit absconum & incredibile, tanto plus in credendo exhibetur hono-

tur honoris Deo; & fit victoria fidei nobilior.

I 6. Et cerre, nisi in rebus fidei, rationem præcedat autoritas, abrogatur Deo Magisterium, & homo constituitur Judex Dei, cujus verba suo sensu in ordinem cogit; ut non obtineat illud, *sic dicit Dominus*, sed quod homo de se excogitat. Ut nisi propitium se homo præstet Deo, perierit illi omnis autoritas in hominem.

I 7. Atqui tantum abest, ut rationi aliqua prærogativa hîc debeatur, ut contra Christus gratias agat Patri, quod absconderit hæc ab intelligentibus & sapientibus, & revelarit ea unpiis infantibus. Matth. 11. 25. Unde & discipulis suis dixit, *εάν μὴ σπαρήτε, ἔχοντες ὡς τὰ παιδιά, ὁ μὴ εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.* Matt. 18. 3. Vult plane hos instar Infantium suscipere regnum Dei. Quia Deus præteritis sapientibus, potentibus & nobilibus secundum carnem, quæ stulta sunt mundi & infirma, & ignobilia, & contemtibilia, & ea quæ non
B. 4 sunt,

*sunt, elegit, ut ea quæ sunt aboleret, uti
ne gloriaretur ulla caro coram eo. I.
Cor. I. 27. 28.*

18. Neque tantum injuria fit Deo,
sed & homini ipsi, cum talis illi *inavõms*
ascribitur, cui nullo modo par est, &
quam sustinere non potest. cum enim
ipsa ratio per peccatum obtenebrata
sit, quod horrenda illa ignorantia pro-
funditas, cum qua mundum istum in-
gredimur, testatur, & quæ nos à pueri-
tia obsidet, certe *si lumen, quod in nobis
est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ e-
runt?* Matt. 6. 23. Ex ista densissima
tenebrarum caligine omnis error hu-
manæ vitæ proficiscitur, qui omnes fi-
lios Adam tenebroso quodam sinu sus-
cipit: unde cum multis præjudiciis à
veri cognitione avertamur, nunquam
iis liberari possumus, nisi ab illo illumi-
nemur, qui est lux mundi, & *via, veri-
tas & vita,* Joh. 1 4.

19. Lux ista lucet quidem in tene-
bris, sed tenebræ eam non comprehen-
derunt, Joh. 1. 5. Unde hæc est con-
demna-

demnatio, quod lux quidem venit in mundum, sed dilexerunt homines potius tenebras quam lucem, Joh. 3. 19. At quomodo tenebrę judicent de luce & lumine? Et quomodo sapientiam Dei posset justificare homo, cui illa est stultitia? & quomodo verbo crucis ædificari ad salutem posset, qui ad illud impingit & offendiculum patitur? quis à tam stulto iudice rectam sententiam expectet? Unde quo quis majorem sapientiam præfert, & majore ratione niti videtur, eo iniquior Evangelio reperitur. nimirum *non capit animalis homo ea quę sunt Spiritus Dei: stultitia siquidem illi sunt, nec potest cognoscere, eo quod spiritualiter dijudicantur*, I Cor. 2. v. 14. Quare monet Apostolus, I Cor. 3. 18. *ut ne quis se ipsum fallat: si quis videtur sibi sapiens esse inter vos in seculo hoc, stultus fiat, ut reddatur sapiens. Etenim sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum.*

20. Cum enim pleraque Christianę fidei mysteria sola revelatione nobis

bis innotescant; & aut de illis rebus sunt quæ Deus de se ipso manifestavit, aut quæ ex mero ejus beneplacito fluxere: quid circa illa ratio sibi arrogare possit? nonne plane hic intellectus noster captivandus & subjiciendus Deo? An forte quia aliter homini videtur, & ratio secus de iis quæ revelata sunt judicat, alium sibi Deum, & aliam voluntatem ejus finget? aut eo dementiæ prorumpemus, ut verbis quibus Deus se & voluntatem suam $\gamma\omega\epsilon\acute{\iota}\zeta$ & notam facit, vim adhibeamus, quasi non illis significetur quod dicitur?

21. Cum ea quæ verbo Dei revelata sunt, talia sint, *quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in mentem hominis venerunt*, I Corinth. 2. 9. quæ sunt solæ viæ, quibus in rerum notitiam natura duce introducimur; nihil restat, quam sola fides, quæ conculcata ratione & silentio illi imposito divina apprehendat. Ut dignius quiddam sit credere quam scire. In scientia enim mens humana patitur à sensu, qui à rebus

bus materiatis resilit. In fide autem anima patitur à Deo, qui est agens dignius.

22. Illud scire operæ pretium esset ab istis rationariis, quam rationi dictaturam in hisce permittere possint. Nam aut ratio sibi relicta, & prout natura cuique inest, sibi hoc iudicium assumet: & nimis cerea erit hæc regula iudicandi, & verè Lesbia. aut prout principiis Dialecticæ, Metaphysicæ, Physicæ, Ethicæ, &c. suffulta & instructa iudicat: atqui annon sic præda finis Philosophiæ, quando ad mysteria fidei dijudicanda sic perperam applicatur, & ad normam Philosophicorum axiomatum dicta Biblica æstimantur? & quid hic consilii, cum iudicia variant, & unus sic, alter aliter de iisdem rebus iudicat? & cum rationi ipsi lis intentatur, quis ipsam rationem iudicabit?

23. Quo fine vero hæc ab istis urgentur? nimirum ut omnes homines in negotio religionis inter se exæquent, fidei omnia mysteria, & quicquid in

religione est *μυσνηϊσμός*, exturbent: naturalem Theologiam in locum revelationis substituant. Scripturam ludibrio exponant, & explicationibus suis enervent, ut juxta hanc interpretandi methodum intellecta, aut nullum aut tenuem sensum fundat, sed instar hydrofici corporis, plus ostendet, quam revera continet.

24. Tutissimum hic est, non nimium sibi tribuere, nec rationi nimium indulgere, sed illam intra cancellos verbi cohibere, ut discat ab uno Deo pendere, & ex ejus præscripto sapere. ne ultra quam par est se promovendo, se perdat, & dum scrutatur majestatem, opprimatur à gloria.

DISPU-

DISPUTATIO THEOLOGICA,

TERTIA.

DE

SOCINIANISMO,

Respondente

IOANNE à CRALINGEN, Lugd. Bat.

T H E S I S. I.

NON potuit Theologiæ puritas constare, quæ tam putri fundamento innititur: neque enim ratio humana quæ tam multis aberrationibus obnoxia est, potest talem Ecclesiam constituere, quæ sit *σύλη και ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας*. Quare ut vere sit noster cultus & Religio spiritualis, & *λογικήλατρεία*, oportet nos ante *μορφῶς τῆ ἀνακαινώσεως τοῦ νοῦς ἡμῶν, εἰς τὸ δεικνύμεν ἡμᾶς πρὸς τὸ δέλημα τῶ θεῷ τὸ ἀγαθόν, και δ' αρεσθόν, καὶ τέλειον*. Rom I 2. 2.

2. Etenim ratio sibi permessa, tantum adest ut cum Veritate amicitiam contrahat, ut potius bellum illi *ἀσποροῦ* indicet, & à religione exulare compellat. Cum enim in investigatione
Natu-

Naturæ tanta nobis nascatur difficultas inveniendi Veri, ut nisi recte regatur ratio, magis impedimento sit, quam ut certam nobis viam monstret: quanto magis illam cæcutire & cæspitare in rebus divinis, & à sensu remotis, verum est!

3. Etenim jam à pueritia, obsessa est mens nostraldolis & notionibus falsis, quæ adeo altas in intellectu radices egerunt, illumque ita occupant, ut Veritati difficilis aditus pateat. Et quantumvis se illis liberare nitatur, tantam tamen ab illis molestiam patitur, ut nisi aliunde munita & adjuta, nihil promoveat, sed magis extra oleas currat.

4. Falso enim asseritur, sensum humanum esse mensuram rerum. Quin contra omnes perceptiones tam sensus quam mentis sunt ex analogia hominis, non ex analogia Universi. Estque intellectus humanus instar speculi inæqualis ad radios rerum, qui suam naturam Naturæ rerum immiscet, eamque distorquet & inficit. Unde ex hac hu-

mani

mani Intellectus proprietate, non mirum est, non capere hominem animale[m] ea quæ sunt Spiritus Dei. Neque mundum in sapientia Dei non cognoscere Deum per sapientiam: Cum ipsa Dei sapientia illi videatur stultitia.

5. Præterea spiritus humanus, prout disponitur in hominibus singulis, est varius, multis & fortuitis perturbacionibus obnoxius: vel propter temperamentum & naturam cujusque propriam & singularem, vel propter educationem, & Magisterium quo usus est, vel propter lectionem librorum & auctoritates eorum quos quisque sequitur & miratur: vel propter impressionum differentias, prout animum vel affectum vel liberum offendunt. Unde fere fit, ut quam quisque religionem & opiniones à pueritia imbibit, illis in tota vita se dedat, nec nisi cum summa difficultate deponat, aut si se nimis nititur, fit ut cum nimis intelligens videri appetit, nihil intelligat, & intellectum decoquat, & dum se perpetuo quærendo fa-

do fatigat, nunquam aliquid certi inveniat.

6. Cumque homines per sermones socientur, & verba ferè ex captu vulgi rebus imponantur: hinc fit, ut mala & inepta verborum impositio miris modis intellectum obsideat. Quod soliti sumus conceptus nostros verbis quæ rebus accurate non respondent, alligare: adeo ut persæpe vocibus non intellectis præbeamus assensum. Quæ causa est tam multarum controversiarum inter homines, quæ fere omnes in inanes logomachias desinunt.

7. Quæ omnia rationem nostram tam multis difficultatibus & perplexitatibus involvunt, ut in multis vix ac ne vix quidem, in aliis non nisi fortuito se iis evolvere ac extricare per se ipsam queat: nisi pro summa regula habeat, ea sola quæ nobis à Deo revelata sunt, ut extra omnem dubitationis aleam posita, esse amplectenda & credenda. Et quamvis forte lumen rationis, quam maxime clarum & evidens,
aliud

aliud quid nobis suggerere videatur, soli tamen auctoritati divinæ potius, quam proprio nostro iudicio esse fidentium & standum.

8. Quia ergo Intellectus noster natura sua sicci luminis non est: & præterea tot præiudiciis & erroribus ex singulari dispositione est irretitus; quid aliud est rationis naturalis nisus, in religionis negotio, quam religiosa quædam insania, imo verius irreligiosa stultitia, & rationale delirium. Quod in summa nihil aliud sit, quam relicto verbo Dei, sibi proprium verbum fingere, & ut Propheta ait, *derelicto fonte aquæ vivæ, sibi fodere cisternas: cisternas effractas, quæ continere non valeant aquas.* Jer. 2. v. 13.

9. Hic vero cum Socinanz Theologiæ processus sit, facile patet, non aliunde eam, quam è rationis, suo modulo de æternæ salutis negotio philosophantis, fonte dimanasse: vel certe ex ejusmodi S. literarum Interpretatione profectam, qua nonnisi id, quod verum esse

rum esse ratio judicat, quodque per causas & effecta propria ita se habere demonstrari potest, ipsi Scripturæ impingitur, & Deum ipsum dixisse creditur.

IO. Quo jacto fundamento, id porro effectum est, nihil esse de Deo credendum, nisi quod per rationem de Deo cognosci potest: neque quæ de Deo in Scripturis revelantur, ulterius quid nobis patefacere, quam quod natura duce ex ipsis rebus creatis de Deo innotescit. Ut illa sit optima Dei notio, quam maxima pars hominum de Deo fovet, citra revelationem Verbi.

II. Quia ergo ex natura juxta Socinum nihil aliud concludi potest nisi Deum esse, & esse unum, hinc Monarchiæ astruendæ in Deo prætextu, Trinitas Personarum, quæ cum unitate simplicissimæ essentiæ optime cõvenit, negata. Et mysterium hoc fidei, quod summum est hominum bonum, quod purgatissimis tantum mentibus cernitur, ceu præfens religionis pestis & venenum,

nenum, exauctoratum est.

I 2. Quo facto, sicut speravit se Religionem Christianam liberasse illis scrupulis, quibus potissimum Gentiles, Judæi, Muhammedani ab illa amplectenda deterrebantur, & aversos animos gerebant: ita inter Christianos hoc saltem obtinuit, ut quotquot inter illos non recte de hoc mysterio sentiebant, propitios expertus sit: paratos omnes in castra ejus transire, vel saltem ut non alieno animo essent ab ejus instituto. Quod nihil aliud est, quam mundi concordiam, per Dei abnegationem, moliri, & hominum consensum, per suum de Deo dissensum, emendicare. At recte dicit Johannes I. Joh. 2. 23. *Quisquis negat Filium, is ne Patrem quidem habet, cum nemo norit Filium nisi Pater, neque Patrem quisquam norit, nisi Filius, & cuicumque voluerit Filius retegere.* Matth. 11. 27.

I 3. Sic Jesus Christus servator noster in ordinem $\Psi\iota\lambda\acute{o}\varsigma\ \alpha\theta\epsilon\acute{\omega}\omega\varsigma$ redactus, si non inutilis, certe non necessarius factus est.

ctus est: si enim salus per solitariū homi-
nē procurari potuit, & obtinendę ejus
ratio solo Exemplo constat & perfici-
tur, quid necesse fuit aut solum Christū
in Exemplum proponi, aut quid omni-
no opus fuit Christo? Cum quicquid
per merum hominem agitur, non ne-
cesse sit per illum solum agi, & Virtu-
tis Magister aliis esse possit, quicumque
illam in se exhibet. Potuit ergo *aliud
fundamentum poni, quam quod positum
est*: contra quam Apostolus testatur
I Cor. 3. 11. Et cur non Deus æque
per Mosen, Paulum, aut quemvis Apo-
stolum, aut Muhammedem aut Soci-
num peragere potuerit, quod per Chri-
stum effectum dedit? atqui num *Paulus
crucifixus pro nobis, aut in nomen
Pauli baptizati sumus?* I Cor. 1. 13.

I 4. Propter eandem causam, quic-
quid est *μωσνεϊωδες* in religione Chri-
stiana, & quod non omnes statim cum
conceptu suo conciliare possunt, tan-
quam *αἰτιόλογον* proscripsum. Unde in-
carnatio *τῆς λόγου*, ejus satisfactio pro
pec-

peccatis, & quicquid olim Judæis offendiculo, Græcis pro stultitia fuit, & adhuc est τοῖς ἕξωθεν, & Evangelii adversariis, id omne una litura inductum & deletum: quasi pax inter homines coire non possit, nisi abolito pacis unico inter eos remedio, mortis Christi pretio & valore: neque jam Christiani dici possint, nisi negato ante Christo, & tantum non inutili facto.

15. Præterea non aliter atque si cogitationes Dei essent nostræ, & *vix* ejus nostræ *vix*: quæ tamen sicut exaltantur cæli à terra, ita exaltatæ sunt à viis nostris, & cogitationibus nostris, teste Jesaia cap. 55. 8. 9. ita agunt cum Deo. Cum quicquid abluat à nostro sensu, & cum æquitate, justitia & sapientia humana non congruit, nec modo nostro agendi convenit, id Dei justitiæ, sapientiæ & æquitati non congruere audacter pronunciant. Quæ illis maxima est ratio, cur de præcipuis Dei attributis & decretis ita humano more judicent, Deum in ordinem cogant,

gant, & suis præfumptionibus circum-
scribant: non aliter agentes, ac si gra-
tis tantum Deus esset, neque summum
jus suum in nos, quo Deus est, obtinere
posset, & illud libere exercere, nisi ex
præscripto nostro omnia instituat.
Quod non aliud est, quam mentis suæ
idolum Deum facere.

16. Quantò sanctius & castius
Augustinus, qui libro de Prædest. &
gratia cap 2. cum sibi aliquid, quod
quantum ad humanam justitiam vide-
batur injustum, objecisset; ita respon-
det. *Quis ita desipiat, vel potius quis ita
blasphemet, ut dicat de justitia Dei, lege
justitiæ humanæ disputandum? quæ pro-
fecto si justitiæ Dei adversatur, injusta est
ab illo enim qui summè justus est, omni-
quod qualitercunque justum est, manarum
manifestum est. Quis ergo erit, qui incom-
mutabiliter manentem, Et omnia quæ
sunt, condentem, regentem atque ser-
vantem Dei sapientiam, pendat humanæ
sapientiæ arbitrio? De qua Apostolus di-
cit, Quia carnis sapientia inimica est Deo*

Et alib

Et alibi, sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum. Non est ergo de illa majestate divinæ sapientiæ, humanæ vanitatis arbitrio disputandum.

I 7. Hinc ulterius factum, ut illam Religionem optimam sciverit, quæ omnibus hominibus maxime accommodata & apta esset, & quam omnes homines, vel plerique saltem cum suo sensu conciliare possent. Unde ait in Epist. ad Dudith. *præcepta Novi fœderis, ei quod ratio dicitur, ita respondere, ut proinde Deum illis ut stetur, velle, verisimile videatur, etiam extra divinam confirmationem. ut plane religio quam invexit, nihil aliud sit quam Theologiæ naturalis typus quidam perfectior; cujus perfectionis autor cum sit Christus, merito ab illo nominari Religionem Christianam. cujus hæc summa sit, præ qua aliud nihil requiritur, ut præcepta atque promissa Christi quis recte cognita habeat: imò ne promissa quidem adeo exquisitè pervestigata habere necessum esse, modo summam eorum vitam*

vitam æternam esse constet, dummodo præcepta recte intelligantur.

I 8. Ut summa Theologiæ Socinianæ sit, sub spe alterius vitæ observare mandata Dei, Quod cum etiam homini citra revelationem Verbi notum sit, notitia partim insita, partim rectæ rationis usu acquisita, quid aliud quam Ethica quædam ostentatur, quæ Christi nomine incrustata est? Ut ratio nulla sit, cur non ex Platone, Aristotele, Cicerone, Epicætero, salutis via addisci possit, & illis Magistris ad salutem perveniri. Scilicet hic totum mysterium beatitudinis pandit, qui dixit

Si Deus est animus, nobis ut carmina dicunt,

Hic tibi præcipue sit pura mente colendus.

I 9. Hinc est quod profitetur Socinus Epist. I I. ad Dudith. *sufficere ad cognoscendum iter, quod ad salutem cælorum perducit, ut sciamus quæ revera præcipiantur, vel vetentur à Deo, adeo ut in reliquis error occurrat, nemo ob eundem cælo*

dem cælo excludatur. Imò alibi nihil aliud requirit, quam *ut pie vivamus & mundanis cupiditatibus valedicamus.* idque eo extendit, ut supervacaneum judicet cogitare de his, quæ Christi personam attinent, una cum iis omnibus quæ Christus pro nobis fecit & facturus est, quatenus per ea justificari velimus. De fide & operibus pag. 136. Cum omnia quæ Christus pro nobis fecit, eo tantum tendant, ut de veritate præceptionum & promissionum divinarum confirmemur. Quid quæso Gentilibus deest, quo minus hac præceptorum via insistentes, quæ illis natura cognita esse possunt, salutis æternæ compotes evadant, sine fide Christi?

20. Hinc ita laboratum, ut Christum aliquatenus necessarium facerent, atque religionem suam illi inædificarent, ut Christiana dici posset. Cum enim quæcunque Christo tribuunt, extrinseca sint, & vel per alium repræsentari æque ac per Christum potuerint, vel etiam sine illis salus constare potue-

C

rit,

rit, quid ita opus fuit Christo, imò
quid omnino opus fuit Christo? Ne-
que enim ex his aliud quid extundas,
quam Christum fuisse insignem ali-
quem præ reliquis Ecclesiæ doctorem,
potentem operibus & sermone, qui
præcepta illa naturæ majore luce do-
naverit, & quædam alia iis adjecerit:
& qui præterea ut mortis horrorem
tolleret, & homines in spem immor-
talitatis erigeret, eum in finem mor-
tem subiit, ut à Deo in vitam revoca-
tus & immortalitatis gloria donatus,
omnibus esset documento, & exem-
plo, se si præcepta ejus servaverint,
eodem modo ex morte in vitam resti-
tuendos, & immortalitate aliquando
donandos. Quod ut facilitatem ali-
quam in operando afferat; cum tamen
& citra considerationem & respectum
ejus, omnia illa præstari possint, qui-
bus vita æterna acquiritur, sequitur,
Christum non posse haberi nisi acces-
sorium quoddam hujus religionis, &
viæ ad salutem, eo tantum nomine &
in

intuitu ascitum & admissum, ut à Christo Christiana dici posset, & à Christianis suscipi.

21. Ex hisce quæ dicta sunt, & porro dici possunt, vera nobis hujus Theologiæ facies elucescit. Quæ, ut compendio dicamus, nihil aliud est, quam veri & trinunius Dei, in cujus nomen baptizati sumus, abnegatio, ejusque in idolum cerebri humani transformatio. Mysterii pietatis emasculatio & stuprum. Omnium hæresium, quæ Veterum, quæ recentium, confluges. Religio ad omnium ingenia accommodata, & cui omnes nomen dare possint. Quæ nomine tantum Christiana (utpote ad cujus τὸ θεῖον ἢ τὸ εἰ�αι aliquo modo, ad τὸ εἰ�αι nullo modo requiratur Christus) majorem convenientiam habet cum Ethnicismo, quam cum Christianismo. Quæ ut novitate sua grata sit, ita facilitate sua merito suspecta est. Informis ingenii humani partus, ex adulterio rationis & Scripturæ conceptus, & obste-

tricante Philosophia natus & in lucem editus: à nullo adoptandus, nisi qui spe vitæ & hæreditatis æternæ multari velit. Catholicæ fidei & ab omnibus Christianis receptæ turpis *μταμóρρωσις*, Apostasiæ à Christo symbolum, fidei scopulus, obedientiæ naufragium. In summa talis fœtus, quem exponere præstet, quam tollere.

22. Deus miseratur Ecclesiæ suæ, atque illi in hoc mortalitatis onere laboranti propitius succurrat, & filios suos spiritu iudicii & discretionis donet, ut ne inter tot errores & difficultates, quæ veritatis viam obsident, & mentem in varia distrahant, & electionem incertam & dubiam faciunt, ambigui hæreant, & incerti viæ per ambages errorum volutentur: ne simile illis sint, qui *semper quærunt, & nunquam inveniunt, semper discunt, & nunquam ad agnitionem veritatis perveniunt: sed ut in Christo fundati & radicati, retineamus caput, ex quo totum corpus per commissuras & compages suscipit.*

*peditatum & compactum, augetur an-
gusto Dei. Anathema maranatha, si
quis non amat Dominum Jesum Christum.*

DISPUTATIO THEOLOGICA,
QUARTA.
DE

SOCINIANISMO,

Respondente

CHRISTIAN. DENGERTIO,

Harlemensi Batavo.

THESIS I.

QUICUNQUE in Religionis
negotio non hunc scopum sibi
proponit, ut tantum iis quæ Deus
ad salutem in verbo suo revelavit, arte
inhæreret decreverit, iisque suam credu-
litatem in edificare: sed rationis propriæ
modulo & ductu omnia metiri & diju-
dicare præsumit: hunc necesse est, cum
à se omnem Religionis normam mu-
tuetur, vel perpetuo & in omnibus à
Deo dissidere, & suis cogitationibus
cogitationes Dei elidere: vel si in ali-
quibus, quod in valde paucis, iisque tan-

C 3

tum

tum, in quibus ratio consonat revelationi, contingere necesse est, Deo dignas cogitationes & voluntati ejus conformes fovere deprehenditur, eum casu potius in illas incidisse, quam certa & non fallaci via huc devenisse.

2. Sed cum omnis Religio verbo innitatur, & certo præscripto ad dirigendas actiones indigeat; quibuscunque verbum Dei non est lucerna pedibus eorum, nec lumen semitis: eos aliud & à se confictum Verbum sibi adoptare necesse est. Hinc enim fit, ut potius quam verbo destituatur homo, Enthusiasmus sibi fingat, & stultas inspirationes, quas ceu aliquod Numen in dirigendis actionibus sequitur.

3. Vel certerationem ipsam & proprium judicium *θεοτομειν*, & fit sibi ipse Deus. Cum qui sibi sumit, quod est solius Dei, eo ipso in cœlum conscendit & juxta Deum ponit solium suum, & similis fieri altissimo nititur. Quod primorum Parentum fuit peccatum, qui ut essent sicut dii, scientes bonum & malum

malum, verbum Dei deseruere, desciscientes ad propriæ rationis & Diaboli dictamina. Quod vere est ἀεπαγμὸς ἡγήσασθαι τὸ εἶναι ἴσα θεῷ.

4. Sed hic alius & major labor iis natus est, qui cum Christianum nomen ejurare non vellent, & tamen proprio sensui addicti, illud tueri nullo colore possent, si S. Scripturis more cæterorum Christianorum non starent, atque illis debitam reverentiam deferrent, in maximas angustias conjecti sunt. Aut enim, quia plura, quam quæ in verbo Dei *ῥητῶς* credenda aut facienda præscribuntur, ad salutem creditu & factu necessaria sciscunt, alio & secundario verbo illis opus fuit, quod à Deo licet profectum, scripto tamen non sit consignatum, sed per traditionem Ecclesie ceu depositum sit commissum, à qua omnibus Christianis illud sit repetendum. Quod est non minimum Papatus arcanum & artificium, quo sub nomine Apostolicarum traditionum, suum & proprium Verbum loco Dei Ecclesie obtrusit.

5. Vel

5. Vel certè, quia verbo Dei detraherent, & quæ in illo credenda proponerentur, vel negarent, vel non eodem modo de illis sentirent, sed de suo quædam illis adderent vel demerent: hinc factum, ut subruendo S. Scripturæ sensui, omnes ingenii machinas ad-moverint. Qui certe Hercules quidam labor fuit, dum ex Scripturis eruere voluere, quæ nullo pacto in illis continentur, vel ea quæ tanquam solis radiis in illis scripta extant, expungere vel, aliorsum detorquere conati sunt.

6. Aliter tamen hic incedit Pontifex Romanus, quam alii Hæretici. Ille enim quo sibi omnia subjiceret, non tantum *ἀγγελον* suum verbum, & Synodales canones & decisiones, & sua rescripta quæ in corpore Canonico leguntur, verbo Dei æquavit: sed & Scripturam, quasi *ιδίας ἐπιλύσεως* esset, interpretandi jus & magisterium *ἀντι-πρόδουρον* sibi sumpsit, ut hoc pacto & de verbo Dei, & de sensu ejus omnes Oraculum ejus consulere necesse haberent

berent. Cum enim non in cortice verborum, sed in sensu ejus consistat verbi dignitas & robur, quisquis se facit sensus ejus dominum, verbum ipsum sibi subjicit.

7. Ast Hæretici, quibus sub Ecclesiæ larva suum institutum legere non datur neque ista autoritas conceditur, alia via huc grassati sunt, id agentes ut scripturam per scripturam everterent atque subdolo suo agendi modo sensum ejus & *εἰρηνησίαν* eliderent. Perversa plane & Sophistica methodo, dum sensum, quem ex scripturis ipsis mutuari, atque ex illis exsculpere debuerant, illis impingunt, atque proprios & à se excogitados sensus Spiritui sancto commodant, quasi ab illo haustos.

8. Quo in conatu ut certatim operam ponunt omnes Hæretici, ita reliquis hac in parte palmam præripere gessit *Socius*. Qui cum nihil credendum statueret, nisi quod ratio verum esse judicet, quodque per causas

C 5

& ef-

runt, & illius iudicio unice standum & effecta propria ita se habere demonstrari posset, necesse habuit scripturam ipsam ceream fingere, ut adulterum suum sensum, corruptore stylo ex illa educeret. Quod nihil aliud est quam domesticum suum sensum, apud se natum, scripturæ affingere; cum contra scripturæ sensus ex ipsis penetralibus scripturæ educendus fuit.

9. Operæ pretium videtur, hanc novam Methodum corrumpendi scripturas, parumper sub incudem revocare, ut hujus novæ Theologiæ idea melius nobis innorescat: & quibus adminiculis tantos progressus apud incautos animos fecerit, certius constet. Nam qui hac in parte præcipuum istius causæ subsidium positum esse judicat, nostro iudicio rem acu retigit.

10. Quia ergo, ut in præcedentibus disputationibus vidimus, rationi in mysteriis fidei indagandis & interpretandis, tantum non palmam defesse

esse pronunciant: non potuit aliter fieri, quin in intelligendis & explicandis scripturis eidem tantundem tribuerent: adeò (sunt *Socini* verba lib. "de *Servatore* parte III. cap. 4.) ut non "modo quia dixisse Deum aliquid, "nim. in scriptura appareat, id verum "ideo esse constet: sed etiam quia verum esse apparet, id Deum dixisse, "nobis, sicut facere jubemur, certo "persuadeamus. Quod eousq; extendit, ut non vereatur dicere, non idcirco credendum rem aliquam ita se "habere, quod non semel, sed sæpius "in S. monumentis scripta exte: Cum "ea quæ fieri non posse aperte constat, divinis etiam oraculis ea fuisse "diserte in speciem attestantibus, nequaquam admittantur, & ideo sacra "verba in alium sensum quam ipsa sonant per inusitados etiam tropos "quandoque explicentur. Adeo ut "si rationi absurdum & contrarium videatur, quod scriptura disertissime "affirmat, præstet modum aliquem di-

“ cendi comminisci, quo ista de Deo
 “ dici possint, quam ista simpliciter, &
 “ ut verba sonant, intelligere. Qui sunt
 “ impii *Smalcii flosculi ex homilia 8.*
 “ *in cap. I. Joh.*

II. Hoc vero non est rationem
 suam subicere verbo, sed verbum ra-
 tioni. Et cum verba sint signa con-
 ceptuum, quibus mentem nostram a-
 liis communicamus, quicumque verbis
 vim facit, rem ipsam, quantum in se
 est, tollit, & luci tenebras offundit.
 Et cum solus Christus in Ecclesia au-
 diendus sit, qui quæ in sinu Dei apud
 Patrem vidit & audivit, enunciare &
 enarrare solus potuerit, non est ho-
 mini committendum, ut rationem
 suam sibi in consilium adhibeat, ut se-
 cundum ejus dictamen statuatur, an ita
 se res habeat vel non: sed ut contrario
 processu, ex revelatione de re creden-
 da statuatur. Secus si fit, ἐκ ἀιχμαλωτί-
 ζαι πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν ᾧ χεῖρ.
 2. Cor. 10. 5. Nec unius Christi ma-
 gisterium agnoscitur: sed fit quisque
 sibi

fibi fidei magister, & ratio evehitur in solium Dei. Quod qui tentat, ex fumo suo lucem date cogitat.

I 2. Quia ergo pluralitatem personarum in essentia divina, existentiam τὸ λογῶν ante assumptam carnem, æternam ejus Deitatem, atque ejus εὐαγγελίου, & satisfactionem pro peccatis, & justificationem hominis per fidem, &c. nullo pacto cum ratione sua conciliare valent, sed tanquam blasphema & absurda dogmata, & rationi inimica traducunt & proscribunt: hinc illis lis nata cum scriptura, ut quæ in illa de hisce mysteriis leguntur & clarissime continentur, vel extenuent, vel alio colore inducto à nativo sensu alienent, vel prorsus tollant.

I 3. Hinc prima illis cautio, ut paratiores sint objicere, atque exceptionibus suis sententiam adversariorum vellicare, quam suam defendere & probare. Et certe hac potissimum in patte, acumen eorum desudat, ut
potius

potius scripturas in alienum sensum detorqueant, & suas interpretationes qualicumque viâ tueantur, atque deductionibus ad absurdum adversarios urgeant, quam ut recta via, & solido discursu, qui à fundamento extractus sit, sententiam suam probent & propugnent. Aut si aliquando etiam id moliantur, id tam frigidè agant, & fere tantum ratiociniis ex Philosophia & ratione depromptis, & excogitatis Sophismatis, ut appareat illis hoc propositum fuisse τὸ δέσιν διαφυλάττειν. Ut id legentibus argumenta eorum quibus contra Trinitatem, Incarnationem, satisfactionem & justificationem utuntur, ad oculum pater. Qui timidus & versutus agendi modus, uti merito suspectus esse debet, ita sublestam fidem eorum arguit. Certe *Augustino* ita displicuit, ut testetur hoc ipsum se vel imprimis à Manichæis alienasse & retraxisse, quod animadverteret ipsos plus in aliis refellendis disertos & copiosos esse, quam in suis pro-

bandis

bandis firmos & certos manere. De
 "Utilitat. cred. cap. I.

I 4. Et quia optimus est fere ille
 sensus, quem verba ex genuina sua in-
 stitutione ex se fundunt, & signifi-
 cant: quique sine ambagibus, primo
 statim intuitu, se legenti probat. Hic
 illis alia semita ingredi visum, qua per
 inusitados tropos verbis vim faciunt,
 & à germana significatione defle-
 ctunt, & quâ forte semel aut iterum
 tantum deguntur, eâ intelligi volunt.
 Cum manifestum sit, terminos, quibus
 proferuntur articuli fidei, & quibus
 utitur scriptura, usitato significatu ac-
 cipi, atque usitatos in mente produ-
 cere conceptus. Nisi ipse contextus
 & ἀκολουθία figurate sumenda verba
 doceat. Ut non nisi summa cum ne-
 cessitate à verborum proprietate rece-
 dendum sit, aut cum si proprie sumas,
 flagitium juberi videatur.

I 5. Quod si usitata significatione
 non acciperentur in scripturis verba,
 sed aliam menti eamque inusitatum
 offerrent

offerrent, quæso unde ea significatio nobis innotescat? Certe nova opus erit revelatione, de cujus ratione cum sit, ut inusitato modo loquatur, ad illam intelligendam aliâ opus erit revelatione, atque sic porro in infinitum. At sane cum quicquid creditur, prius concipi à nobis debeat, antequam ei fides & assensus adhibeatur; sequitur verba & enunciationes S. Literarum, eosdem quidem in intellectu legentium & audientium conceptus & notionès generare, quas aliàs solent, atque sine auxilio spiritus concipi posse, cæterum fide firma immotaque credi non posse. Ut cum dicitur v.g. verbum caro factum, quilibet ex Judæis etiam & Paganis, qui non nimium morosus esse velit, intelligit, ac satis quid sibi scriptura velit, percipit, eo nimirum innui, Sermonem illum, incarnatum & hominem factum & *ἐνανθρώπησεν*, licet fidem non habeat sed causetur terminos, quos sanè concepit, conjungi, qui conjungi nec debeant

beant nec possint.

16. Hic verò mirum quam sibi licentiam permittant Sociniani: qui contra omnium seculorum fidem, contra Ecclesiæ Catholicæ $\epsilon\kappa\theta\epsilon\zeta\iota\nu$ & confessionem, contemta & insuper habita verborum significatione & Syntaxi, talem illis sensum affinxere, quem nemo ex verbis ipsis eruere possit, & qui nemini unquam in mentem venire potuerit, nisi qui negata Christi æterna Deitate, duarum naturarum in una persona $\epsilon\gamma\omega\zeta\iota\nu$ & unionem $\alpha\prime\pi\alpha\rho\upsilon\epsilon\iota\delta\eta$ in animum induxerit. Quod quicumque violentas, quas primo capiti Johannis omnibus ingratias, invita Minerva; spreta verborum proprietate & significatione, & universi contextus $\alpha\mu\eta\lambda\upsilon\chi\iota\alpha$ inducere glossas, rite perpendere velit, juxta nobiscum fatebitur. Certe nihil est tam absurdum aut hæreticum, & à spiritus mente & scopo alienum, quod non hoc pacto scripturæ impingi possit.

17. Hinc

17. Hinc ille solennis ipforum mos, ut excussis curiose Concordantiis, varias ejusdem vocis significaciones conquirant, ut quæ maxime illis proposito servire videretur, & confirmandæ hypothese apta, illam præ aliis seligant, atque super ea Interpretationes suas novitias extruant. Atqui, non si locus aliquis aliter possit intelligi, continuò sequitur, illum aliter intelligendum. Cum ut recte *Scholastici*, verba tam diu militent pro significatu famosiori, donec evidens causa, quæ alium suadeat, ostendatur. Quando enim dictum aliquod manifestam & obviam admittit *ἐπιμνησιν* ita ut sensus ejus sit facilis intellectu, sitque sensus ille literalis absque omni manifesta absurditate aliis dictis non repugnans, & recte cum antecedentibus & consequentibus congruat, tum certum est nos tuto in sensu literali posse acquiescere, neque sufficere ut locus possit aliter intelligi. Cum, ut in Scholis loquuntur, à
posse

posse ad esse non valeat consequentia.

I 8. Hic verò se prodit aliud majus & latentius malum, quod quò minus animadvertitur, eo occultius serpit, & venenum suum ad incautos animos magis diffundit. Legentibus enim scripta eorum, apparet, eos, in iis quæ de Christi persona & officiis, de statu ejus regni, fœdere gratiæ, satisfactione pro peccatis, & justificatione ex operibus, &c. asseverant, magis accedere illis opinionibus, quas Judææ de Messicę persona & statu fovent, quàm Christianorum veræ & orthodoxę de Christo fidei & Confessionis. Cum manifeste in his *'Iudæi'* deprehendantur. Quæ causa illis fuit, ut derelictis Christianorum Patrum & doctorum sententiis & scripturæ Expositionibus, Judæorum Magistrorum plerasque Interpretationes, qua literæ adhærent, adoptaverint, & suas fecerint. Unde & factum, ut reliquis translationibus prætulerint versionem Leonis

Leonis Judæ, Castellionis, Pagnini, & omnibus Expositoribus & Interpretibus Vatablum, quem perpetuo & singulis fere paginis crepant, & in ore habent, & ad notas ejus ceu ad facram anchoram confugiunt. Nullam aliam ob causam, nisi quod hic notas suas ex Rabbinoꝝ commentariis, qui tantum literæ corticem stringunt, nec ad sensus medullam pertingunt, contextas, huic hominum generi, qui ob linguæ Hebraicæ imperitiam ipsos autores consulere non poterant, probare potuit, atque sua industria illis laborem minuit & compendificat.

19. Hinc illa S. Scripturæ, & oraculorum omnium, quæ de Christo sonant & Regno ejus, extenuatio & eviratio. Qua scriptura equuleo ingenii humani excarnificata meliore sui parte castrata visitur. Ut instar hydropici corporis, verborum quendam ὄγκος & tumorem præferat quidem, cæterum re ipsa spoliata, jejunos & rancidos tantum sensus fundat, quibus

bus nihil, præter verborum grandem strepitum, rei subfit. Quo factum, ut cum legitur Moses & Prophetæ, non compareat in illis Christus, qui sub velo latens, illis secure præteritur, & quæ de illo sunt oracula, vel non de illo loqui, vel aliud quid quam illi conveniat, continere, dicitatur. Quæ maxima est fidei Christianæ depressio, & Veteris Testamenti exinanitio.

20. Atqui tamen hic agendi modus ita contagio & exemplo nocet, ut non sine stupore & dolore animadverterimus, potuisse illum placere viro maximo, & de literis & studiis humanioribus cæteroquin meritissimo. Qui in Annotatis suis ad Vet. Test. præcipua quædam & maxime illustria de Christo vaticinia, qualia Psal. 2. & 22. & Esai: 53. atque alibi passim leguntur, prorsus enervate, & Iudæis interpretari deprehenditur: ut appareat illum cum Eunuchis, Act. 8. v. 34. in lectione cap. 53. Jesaiæ ad-

adhuc hæfisse, & necesse habuisse
quærerere, an hæc Propheta de se dicat,
an de alio quopiam. Cum tamen ista
interpretandi S. literas ratio, vix aliis
se probare possit, quam quibus animo
sedet Catholicam de Trinitate &
Christo fidem improbare.

21. Heic, si principia eorum Lo-
gica & Philosophica, quæ in scriptis
eorum occurrunt, quibus dogmata
sua nova & inventas Heræses fulcire
& probare satagunt, ad rectæ rationis
& scripturæ lydium lapidem excutere
atque examinare vellem, augiæ quod-
dam stabulum mihi repurgandum fo-
ret, & latissimus campus decurren-
dus. Sed cum *ἡ δὲ ὕψος* in illis con-
spiciatur, præstat nostro iudicio, ea
singulis erroribus, quibus compro-
bandis afferuntur, conjugere, ut qua
parte in probando deficient, luculen-
tius inde constet.

22. Nobis hoc tempore sufficiat
ostendisse, qua *μεθοδὸς τῆς πλάνης*, S.
Scripturam in suas partes pertrahere,
nitantur,

nitantur, atque pro se & erroribus suis sententiam dicere cogant. Quo talem viam panderunt, qua si incedere cui lubeat, omnia animi sui portenta & adinventiones ex scripturis comprobare eodem modo possit, atque omnia ἀπο τῶματα sua & cerebri commenta ex iis defendere. Quod nihil aliud est, quam scripturam omni luce & lumine spoliare, omne iudicium eripere, expressa mortuam literam facere, & discipularum, qui illi ab hominibus debetur, in superbum & putidum Magisterium convertere.

DISPU-

DISPUTATIO THEOLOGICA,
QUINTA.

DE

SOCINAINISMO.

Respondente,

CORNELIO LAURENTIO,

Amstel.-Bat.

THESIS. I

VIDIMUS haftenus, quomodo novitius hic Religionis foetus, qui nihil aliud est quam rationis humanae soboles & propago, se omnibus religionibus reliquis adaptare & conformare nitatur: ut solis Evangelicis exceptis, cum quibus ἀσπορδον bellum gerit, reliquis sectis omnibus se prostituere, aut illas ad se pertrahere possit, aut syncretissimum & concordiam saltem cum illis inire. Qua tamen in re singularitate quadam eximia est: cum ob id quod illi proprium est, nec cum aliis commune, omnium amorem mereatur, & quæ tam ambitiose omnes procatur, ab omnibus

mnibus vicissim appetatur. Ut merito singularitate sua Universalis, & universalitate singularis appellari possit.

2. Cum enim hæc sit fors Veritatis in hoc mundo, ut qui non facit cum illa, sit contra illam: perraro hæc alea fallit, ut quicumque illam deserit, non certum perfugium inveniat apud fœtas. Quibus fere quicquid à regia via delirat, allubescit, ut se omnium errantium armis induant, iisque utantur ad Veritatis oppugnationem. Cum ergo omnis hæresis de Philosophia subornetur, & de libero arbitrio armetur, hinc tam pronus illi in Pelagii castra transitus. Et quod proximum huic est, nec evitari potest, divinæ Providentiæ & Prædestinationis, ad hominem attemperatio, & præpostera Dei sub homine subordinatio. Qua in parte cum nihil Pelagio concedant, ac præterea novis argumentis & responsionibus labantem causam suffulcire credantur, non potuit non gra-

D

-tissi-

tissimum esse illud eorum accessorium.

3. Ante omnia vero placuit, quod salutis fundamentum jecere opera. Quod cum & Judaismi, & Ethnicismi & Turcismi, & Papismi, atque omnium eorum cœtuum, qui se à reformatis Ecclesiis separant, sit commune vexillum, non potuit aliter fieri, quin saltem ob hanc communis causæ susceptionem, apud omnes gratiam invenerint. Omnes enim hoc præjudicium occupat, quod propriam justitiam erigere conantes, justitiæ Dei non subjiciuntur. Unde illa Evangelii & fœderis gratiæ, in legem & fœdus operum fœda transmutatio, fidei & operum confusio, & justificationis legalis introductio, & legis loco gratiæ & veritatis substitutio, ortum habuere.

4. Quia vero non satis visum est omnibus placere, nisi etiam singulis, quoad ejus fieri poterat, arrideant quas fecissent fabulas: quia norant

maxi

maximum concordia inter homines
gluten esse, uniformes de Deo sen-
tentias, maluere in gratiam Judæo-
rum, Paganorum, Turcarum & Hæ-
reticorum, veras de Deo notiones, &
certissimos characterismos quibus se
à falsis diis & ab idolis cogitationum
nostrarum distinguit Deus ipse, abo-
lere, & in diminutum Deum credere;
quam ut Deum, prout se in verbo suo
patefecit, essentia unum, personis tri-
num, atque cum omnibus suis attri-
butis & proprietatibus divinis incor-
ruptis & non mutilitatis confiteren-
tur & colerent.

5. Ita cum transegissent de Deo,
nullo negotio cum hæreticis conven-
tum de filio: quem omni divino axio-
mate spoliatum, & in censum meræ
creaturæ deturbatum, & æternitate
exurum, omni officiorum potestate
nudatum, nullo vero merito aut effi-
cacia conspicuum, & sola doctrina
& exemplo servatorem, ceu *δδ' τρω*
quendam Mosem & Legislatorem se-

D 2

secun-

secundarium (utpote cui pauca relicta essent à Mose, quæ appendicis tantum vice adderet legi) repræsentarunt. Qua proditione id egerunt, ut si infidelibus hoc pacto placere potuisset Christus, infeliciores redderentur acceptando, quam fuerant carento.

6. Ut vero se reliquis sectis, & præcipuæ Catabaptistis, accommodarent: non solum quicquid est *μωσηεῖως* in Religione Christiana exterminarunt, & omnia ad captum humanum *φιλῶν λόγῳ* conformarunt: sed & in omnibus iis controversiis, quæ illis cum Reformatis intercedunt, ceu Palæmones quidam non rogati, aut pro illis sententiam dixere, aut rem ita involverunt, & incrustarunt, ut sine gravi sententiæ suæ injuria in partes illorum secedere possent. Uti ex iis pater, quæ circa Juramentum, Potestatem Magistratus, Pædobaptismum, incarnationem &c. *σοφὰ φάρμακα* excogitarunt.

7. Quia

7. Quia vero novitas magnum est condimentum, quo simpliciorū animi inescari solent, qui ad consueta fere nauseant, nihilque admirari solent, quam quæ novitatis facie se commendant: hinc ut delectatione quadam leves animos titillarent, tot novitiis commentis, & à se primum excogitatis Inventionibus universam Theologiam immutarunt, atque insuper tot ingeniosis glossematis & interpretationibus antehac inauditis S. Scripturæ sensum involverunt, ut qui secundum illa velit *διολογῆν*, tandem cum suo damno sentiat, se medios delapsam in hostes, in aliud Evangelium esse translatum. Cujus generis & indolis sunt, quæ de ascensione quadam Christi in cœlos, quæ illam post resurrectionem factam præcesserit, ex Joh. 3. 13. nugantur, *ἀ μὴ ἐωράκησιν, ἐμβατδίωντες*. Ut & quæ de corpore Christi non glorificato à resurrectione, sed glorificationem suam demum in ascensione nactō, & quæ de statu

primi hominis, & ejus mortali conditione: & de novis quibusdam præceptis Christi seorsum traditis, & quibusdam aliis decalogo additis: de aquæ baptisimo, de statu fidelium sub Veteri Testamento &c. audacter & temerarie definiunt.

8. Ex quibus omnibus constat, id eos agere & moliri, hac nova religionis fabrica, ut, cum illis animus sit nulli alteri sectæ nomen dare, sed suo sectæ fulcire, omnes in nassam suam compellant, & ad amplectenda sua dogmata viam complanent, quo omnes in se absorbeant. Cujus voti ut compotes evadant, mirum quem non prætexant pietatis zelum: cujus etiam quandam velut artem & ignoratam hætenus omnibus methodum ostentant, & in confessoribus suis laudant & deprædicant. Quasi bene inter eos vivi possit, ubi tam male de Deo sentitur. Et quasi non pronum sit *πῆς τὴν δόξαν ἠγωνιζέμενοι, μὲν δὲ τὴν αὐτῆς ἔχειν.*
2. Tim. 3. 5. falso gloriantur de pietate,

tate, quibus eviluit primarium τὸ ἴδιον
 σιέσις μυσήειον, I. Tim. 3. 13.

9. Sed præcipuum caput, quo se
 jactant, & quod ante *Socinum* à nul-
 lo recte intellectum, nec prout oportet,
 explicatum contendunt, & in quo
 tamen medulla omnis Religionis &
 pietatis sita sit, hoc est, quod se de-
 mum veram ad immortalitatem viam
 invenisse, eamque mundo patefecisse
 credi volunt, de qua ἡ ἀποστολικὴ καὶ μα-
 τθαῖος φησὶ ἀκούσαμεν dispu-
 tatione prima, utpote quam per plura
 annorum millia ante adventum Christi
 semper ignoratam, quamque ipsi Mosai-
 cæ legis cultores pertenui aliquando su-
 spicione odorati, nunquam aperte depre-
 hendere potuerint, quam denique à Chri-
 sto Apostolis patefactam, mox succrescen-
 tium errorum spinis obsitam, atque dira
 obruente caligine abditam, rursus exacto
 fabularum senticeto, ac reddita veritatis
 luce, benignissimus Deus detexerit atque
 restituerit. Dissertatione præmissa operi-
 bus Socini ab Equite Polono.

D 4

I O. Hanc

10. Hanc porro immortalitatis viam ita nobis Socinus explicat. *Ut quia homo de terra ab initio formatus, nihil per se & natura sua habet commune cum immortalitate, & propter violatum à se præceptum, ex ipsius Dei decreto, necessaria perpetuæque morti obnoxius est factus: necesse fuisse, quo cum Deo in gratiam redeat, & in spem vitæ immortalis venire possit, ut Deus omnia ei peccata remittere, & immutata ejus natura, è mortis servitute eum vindicare velit. Quod utrumque præstare homini decreverit Deus, dummodo eum ante peccatorum peccatorum pæniteat, atque is in posterum non ad terrenam & carnalem, sed ad cælestem & spiritualem normam vitam suam conformet.*

11. *Quia verò non protinus à morte soluti & liberi sumus, sed subire illam omnibus necesse sit, atque etiam acerbissimam illam quandoque ob adjunctos cruciatus & tormenta experiri: placuisse Deo, ut de consilio ejus persuasi essemus, mittere in mundum filium suum, qui hoc consilium*

consilium Patris nobis anuntiaret, & divinis miraculis confirmaret, & proprio sanguine obsignaret, oppetita ultrò illius causa acerbissima & ignominiosissima morte. Ut demum illo excitato à Patre ad sempiternam vitam, certissimè nobis constaret, eos, qui huic viæ, quæcumque tandem incommoda aut pericula eis objicerentur, insisterent, evasuros tandem ad illam vitam, quam Deus per eum pollicitus est. Præsertim cum illi excitato & immortalitate jam donato, contulerit Deus omnem potestatem in cælo & in terra, etiam illam, excitandi nos à mortuis, & immortalitatem donandi. Ut nulla amplius sit causa dubitandi, daturum illum nobis vitam illam cujus potestatem conferendæ eis, qui ejus vestigiis secuti fuerint, Deus ei largitus est.

12. Hoc verò tam evidens fidei nostræ adminiculū nobis eripi, communi illæ & Catholica Christianorum fide & opinione: qua credit Jesum illum resuscitatum, esse illum ipsum summum Deum, à patre essentia non diversum: cum nec bo-

D. 5.

na fide

na fide mortuus dici possit, qui est ipse supremus Deus: nec in ipsa morte aliena ope, sicut nos, indiguerit; sed ipse suis viribus & potentia se è lethi faucibus eripuerit. Quod si ita se habeat, perire nobis omne spei argumentum & solatium. Quid enim ad nos, si is, qui resurrexit è mortuis, est verus Deus, & qui suæ sibi resurrectionis autor ipse extitit? Quid enim in nobis simile, qui ipsi morimur, non accessiones nostri? cum nulla sit consequentia, si filius Dei, qui idem est Deus, ex mortuis resurrexit suis viribus, ideo nos ex morte excitandos esse.

I 3. Ex qua tota serie, & digestionem causarum salutis, apparet, nullum hujus spei fructum illis Christianis relinqui, qui Catholicam de Trinitate fidem amplexi, Jesum Christum non tantum verum hominem, sed & verum ac *ὁμοῦσιον* Deum confitentur & adorant. Quasi hæc fides sit nobis obstaculo, quo minus ad immortalitatem aspirare possimus: atque nullus vitæ effectus ad nos pervenire queat, nisi illius autor statuatur,
non

non verus Deus, sed merus homo. Cum ex aduerso non possit dici *vita* & *Lux* mundi ἀρχὴν ἰ ζωῆς, Resurrectio & *vita*, nisi quemadmodum Pater habet *vitam* in se ipso, ita & filio dedisset habere *vitam* in se ipso, Joh. 5. 26. quod de mera creatura dici nequit. Ita & quamvis potestas iudicium faciendi, & potentia vivificandi & excitandi mortuos illi data sit, quia filius hominis est. ibid. v. 27. non tamen in illum conferri potuit, nisi simul esset verus Deus.

14. Deinde tale consequendæ immortalitatis medium proponunt, quod æque per quemvis sanctorum nobis exhiberi & repræsentari potuerit, quam per Christum. Cur enim resuscitatio Petri aut Pauli, non eandem vim habeat persuadendi nobis immortalitatem, siquidem vestigia vitæ illorum calcamus, quam ipsius Christi? Cum quicquid per merum & solitarium hominem agitur, non magis hujus quam alterius ope & mini-

D 6

sterio

sterio peragi necesse sit. Homo enim hominem non excludit à consortio operis. Cum resurrectio nostra ita Christi resurrectioni innexa sit, ut hac posita, illa de necessitate consequatur. Unde illa argumentatio Apostoli I. Cor. I 5. I 2. *Si Christus resurrexit, utique mortui resurgent: & si mortui non resurgent, utique non resurrexit Christus.* Quod argumentum tenue est, & nullum, si non nostra resurrectio pendet ab illa Christi, & hæc non sit vera causa nostræ resurrectionis. Quis enim ex Lazari resuscitatione ita ratiocinetur? Atque hanc causam indicat Apostolus v. 20. *nunc vero Christus excitatus est ex mortuis, factus primitiæ eorum qui obdormierunt.* Sicut ergo primitiæ sanctificant reliquam massam ex qua desumptæ sunt: ita Christus; quia *Et sanctificans, Et qui sanctificantur, sunt ex uno omnes*, Hebr. 2. I I. resurrectione sua ex mortuis factus *ἐξ ὧν πάντες ἐκ τῆς νεκρῶν*, Col. I. I 8. factus est omnibus autor resur-

resurgendi ex mortuis. Id quod ex
comparatione primi & secundi Ada-
mi porro evincit, v. 21. quos in eo
pates inducit, quod *sicut per hominem
mors, per hominem quoque sit resurrectio
mortuorum. Sicut enim in Adam omnes
moriuntur, ita & in Christo omnes vi-
vificabuntur.* At non potuit hoc do-
num vitæ communicari hominibus,
nisi ab illo qui esset author & domi-
nus vitæ. Quid quod majore quadam
vi & potentia à Christo fuit vita,
quam ab Adamo descendit mors.
*Etenim si per unius offensam mors regna-
vit per unum, multo magis ii qui redun-
dantem illam gratiam & donum justitiæ
accipiunt, in vita regnabunt per unum
Jesum Christum, Rom. 5. 17. quod
illi competere non potest, nisi quate-
nus ipse est ante omnia, & omnia per
eum consistunt. Estque caput corporis
Ecclesiæ, principium & primogenitus ex
mortuis, ut in omnibus primas teneat.
Quoniam placuit ut in eo omnis plenitu-
do inhabitaret, Col. 1. 17. sicut &*
defa-

de facto, *in eo inhabitat omnis plenitudo deitatis corporaliter. Ut in eo simus completi, qui est caput omnis imperii & potestatis. v. 2. 9.* Quæ omnia talia sunt, ut nulli alii præter Christum convenire queant, neque ulli solitario homini, imo neque homini Christo, si non idem esset *θεὸς φανερωθεὶς ἐν σαρκί,* I. Tim. 3. 16. qui vitam habet in se ipso, atque illam communicat cui vult.

I 5. Quod enim hic unice spectandum, non tantum nobis est Christus immortalitatis autor exemplo, sed vi & efficacia, nec quia ostendit resurrectionem, sed quia confert. Est enim ille *panis ille Dei qui de cælo descendit, & dat vitam mundo,* Joh. 6. v. 33. qui talis panis est, ut qui eo vescitur, non moriatur, sed vivat in æternum, v. 50. 51. & habeat vitam in se ipso. Quia enim caro Christi est vere cibus, & sanguis ejus vere potus ideo etiam qui edit carnem ejus, & bibit sanguinem ejus, habet vitam æternam, & resusci-

resuscitatur in ultimo illo die v. 54. 55.
idque ideo, quia ille manet in Christo,
& Christus in eo. Quæ omnia tam ar-
ctam nostri cum Christo communio-
nem & unionem inferunt, ut in nul-
lum, qui merus sit homo, illa com-
petere possint: & nullo pacto cum te-
nui illa & exemplari vitæ per Chri-
stum participatione conciliari.

16. Quid quod hoc pacto mors
Christi vel inutilis, vel supervacanea
redditur: quia nullo modo ut satisfa-
ctoria vel meritoria considerari possit.
Utpote cujus subeundæ nulla Christo
necessitas fuerit, nisi quia ex illa elu-
ctando certam omnibus resurrectio-
nis fidem fecerit. Quod tamen & pro-
missorum veritate & fide, miraculo-
rum suorum efficacia & divinitate, &
præcipue resuscitatione Lazari, &
aliorum, apud omnes qui dictis &
factis ejus convicti, fidem illi habe-
bant, obtinere eum æquam & justum
erat. Et nonne ejus receptio in cœ-
los, & collocatio ad dextram Patris,
quam

quam consecuta est effusio Spiritus in Apostolos, & *ἐκπαύσεως* illa & glorificatio, non satis valida immortalitatis nostræ pignora fuere, etiamsi mors nulla præcessisset?

17. Et certe valde infirmum servatorem & nullarum virium esse oportet, à quo vitam & immortalitatem expectamus: qui absorptus à morte, se ipse ex illa liberare & ex vinculis ejus extricare nequiverit, neque sibi *brachio suo salutem afferre*. Quomodo enim *alios juvet, qui se ipse juvare non potuit?* Talis vero Servator nos decebat, qui morti dicere posset *Ero ô mors pestis tua*, Hof. 13. 14. quemque ideo *excitavit Deus solutis doloribus mortis, eò quod impossibile erat eum ab ipsa retineri*, Act. 2. 24. Et cui ideo *data est omnis potestas in cælo & terra*, ut omnia subiceret pedibus suis, etiam mortem ipsam, quam triumphavit in cruce. Hinc dicitur *per mortem abolevisse eum qui mortis habet imperium, i. diabolum*, Heb. 2. 14. & *solvisse*.

soluisse opera diaboli, I Joh. 3. 8. Cum enim stimulus mortis sit peccatum, I Cor. I 5. 56. condemnato peccato in carne, mors aculeum amisit, & absorpta est in victoriam. Venit quidem contra Christum princeps hujus mundi, sed non habuit in ipsum quicquam. Joh. I 4. 30. Atque hoc ipsum est, quod de se asseverat Christus, Joh. I 0. I 8. Ego pono animam meam ut eam rursus assumam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso: potestatem habeo rursus assumendi eam. Quod & antea sub involucre innuerat, Joh. 2. I 9. cum diceret Judæis, destruite templum hoc, & tribus diebus erigam illud. Loquebatur enim de templo corporis sui, v. 2 I. Talis ergo fuit hæc resurrectio Christi, ex qua, $\xi\omega\mu\iota\theta\epsilon\iota\varsigma\ \tau\omega\ \pi\alpha\tau\epsilon\rho\iota$ I. Pet. 3. I 8. agnitus fuit & definitus filius Dei & secundus Adam, qui factus est $\epsilon\iota\varsigma\ \alpha\upsilon\tau\eta\mu\alpha\ \xi\omega\pi\alpha\tau\epsilon\rho\iota\upsilon\varsigma$, I. Cor. I 5. v. 45.

I 8. Sicut ergo, ut vere dici possit homo mori, nõ est necesse omnia hominis
mori,

mori, non certe animam; quæ etiam post mortem superstes est: ita nihil absurdum est, filium Dei, & Deum adeo ipsum, vere mortuum dici, licet anima ejus toto tempore mortis fuerit in paradiso, & divinitas immortalitatem, quæ ipsi natura competit, non exuerit. Cum ex hac unione τὸ λόγος cum carne, verum & suum pretium accesserit morti Christi, ut qui sanguis fusus est, dicatur *proprius sanguis Dei*, Act. 20. 28. qua & ratione τίμιον αἷμα dicitur 1. Pet. 1. 19. cum extra illam unionem sanguis meri hominis nullius foret æstimmii ad conciliandum Deum, Psalm. 49. 8.

19. Nec vero, quod maxime ex hac meri hominis resurrectione extundere satagunt, id ex ea sequitur: nimirum nos firmissime inde inferre posse, nos similiter excitandos, si præceptis ejus insistimus. Neque enim si Deus Christum, nullius peccati compertum, nulla labe concupiscentiæ laborantem, ὅσον, ἀτακτον, ἀμίαντον, καὶ χωρὶς
σῆμα

σῖλον ἀπὸ τῶν ἁμαρτολῶν, Heb. 7. 26. excitavit à mortuis, & in gloriam introduxit: ideo homines peccatores, qui in multis labuntur omnes, & qui remissione peccatorum quotidiana opus habent, & quorum prestantissimis operibus navi sui adhærent, similiter excitare tenetur. Cum nemo secundum hanc hypothesin ad illam filii gloriam aspirare possit, qui non eandem cum illo viam calcaverit. Aliter argumentatur Apostolus Rom. 8. 11. *Si Spiritus ejus qui excitavit Jesum à mortuis, habitat in vobis, is qui excitavit Christum à mortuis, vivificabit etiam mortalia corpora vestra per inhabitantem ejus Spiritum in vobis.* Tribuit Spiritui Christi, quem cum illo communem habemus, resuscitationem corporum nostrorum, quod abolito peccato, nos ad veram justitiam refingat, ex qua certissime consequatur vita.

20. Tandem hæc immortalitas non aliter proponitur, quam merces obedientiæ nostræ, ex qua non aliter conse-

consequatur, quam ex hac legis formula, *fac, & vives*. Licet enim Deus nobis perfectius per os Christi exposuerit, quænam sint vera iusta, & rationi congrua; atque insuper in persona eius repræsentarit majores causas, quam unquam antea, existimandi rerum hoc modo præceptorum functiones, parituras fructum facientibus eas, proposito præmio ei, quicumque eas exequeretur, vita æterna, & dato pro arrha ipso Christo excitato à misera morte ad felicem vitam: Tamen etiam sine illis promissis & eorum exquisita cognitione, dummodo præcepta serventur, nobis constare vitam, affirmare non erubescunt. Ut vera nihil plus illis efficiatur, quam ut illis magis confirmemur, & in decurrenda alacrius via illa majori studio nos exerceamus. Cæterum non minus certo nos per observationem Legis Mosis, atque etiam per notitiam insitam faciendi quod iustum & rationi conveniens est, ad immortalitatem aspirare, & tandem pervenire, quam

quam per ipsa præcepta Christi. Sic quidem ut *supervacaneum sit cogitare de his, quæ Christi personam attinent, una cum iis omnibus quæ Christus pro nobis fecit, & facturus est, quatenus per ea justificari velimus, dummodo pie vivamus, & mundanis cupiditatibus valedicamus, Socin. de fide & operibus.*

Quod certe nihil aliud est, quam juxta fœderis legalis formulam vitam ambire, faciendo quæ sunt legis & Evangelii. Quod prorsus est enervare fœdus gratiæ, quod in melioribus promissis sancitum, & dat quod jubet, & præstat quod promittit. Cum hic à nobis & nostra obedientia omnia magis dependere statuamur, quam à Christo ipso, qui à nostra vel obedientia, vel inobedientia circumscribitur, ut promissa sua vel impleat, vel non præstet. Cum nec vitam nec justitiam nobis ullo suo facto aut passione sit promeritus sed solam vicariam operam fingitur præstare Patri in remunerandis obedientibus, & puniendis refractariis.

21. Ha-

21. Haecenus ideam quandam Theologiae Socinianae *ὡς ἐν τύπῳ* efformavimus, ex qua, quis ejus sit scopus quo collineat, nobis innotesceret. Unde constare possit, esse idolum rationis humanae, & naturalis Theologiae typum, omnibus hominibus attemperatum, omnium errorum & hæresium *πανδοχεῖον*, Scripturae emasculationem, & sensus ejus & styli deformationem, fœderis grætiæ abnegationem, & in fœdus operum commutationem. Vix ut Christianismi titulo se tueri inter Christianos possit, cum verum Deum essentia unum, personis trinum negat, ex Christo *θεωδωρῶπῳ* facit *ψιλὸν ἀνθρώπῳ*, omni merito, dignitate & axioma spoliatum, Jesu & Christi nomine indignum, Mose non multo sublimiorem, & Legislatorem illo multo inferioriorem. Qui talem immortalitatis viam ostenderit, ad quam ipse suis viribus non potuerit aspirare nec pervenire, & quam nemo sibi polliceri possit

poss
obe
iple
que
poss
vel
vur

possit nisi sub conditione perfectæ obedientiæ, cujus nemo, nisi qui se ipse fallere vult, sibi conscius esse queat. Denique quæ nemini placere possit, nisi Immanuelis hostis audire velit, & cui nihil sapit nisi quod novum est & à recto tramite abducens.

F I N I S.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

21. 11. 17

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

